

TARSUS
ÜNİVERSİTESİ

T.C.

TARSUS ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ÇOCUK SAĞLIĞI VE HASTALIKLARI HEMŞİRELİĞİ

ANA BİLİM DALI

LİSE ÖĞRENCİLERİNDE

DUYGUSAL VE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞUN

SALDIRGANLIK DÜZEYİNE ETKİSİ

Kevser ERDİNÇ GEDİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARSUS T.C.

**TARSUS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÇOCUK SAĞLIĞI VE HASTALIKLARI HEMŞİRELİĞİ ANABİLİM DALI**

**LİSE ÖĞRENCİLERİNDE
DUYGUSAL VE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞUN
SALDIRGANLIK DÜZEYİNE ETKİSİ**

Kevser ERDİNÇ GEDİK

Danışman: Prof. Dr. Duygu SÖNMEZ DÜZKAYA

2. Danışman: Doç. Dr. Atiye KARAKUL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARSUS - 2025

Tarsus Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jüri tarafından Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANSTEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan:Prof. Dr. Duygu SÖNMEZ DÜZKAYA
(Danışman)

Üye:

Üye:

Yukarıdaki Jüri kararı Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/..../2025 tarih ve/.....sayılı kararıyla onaylanmıştır.

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.
.../.../2025

Doç. Dr. Ayşe ERGİN ÜNAL
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Tarsus Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. / / 2025

İMZA

Kevser ERDİNÇ GEDİK

ÖZET

LİSE ÖĞRENCİLERİNDE DUYGUSAL VE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞUN SALDIRGANLIK DÜZEYİNE ETKİSİ

KEVSER ERDİNÇ GEDİK

Yüksek Lisans Tezi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Duygu SÖNMEZ DÜZKAYA

2. Danışman: Doç. Dr. Atiye KARAKUL

Mayıs 2025, 81 sayfa

Araştırma, lise öğrencilerinde duygusal ve psikolojik iyi oluş ile saldırganlık düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma, Temmuz 2024 - Mayıs 2025 tarihleri arasında Mersin iline bağlı bir lisede öğrenim gören, örneklem kriterlerine uyan 195 öğrenci ile yapılmıştır. Verilerin toplanmasında, “Tanıtıcı Bilgi Formu”, “Stirling Çocuklar için Duygusal ve Psikolojik İyi Oluş Ölçeği(SCDPİÖÖ)” ve “Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği” kullanılmıştır. Verilerin analizinde uygun istatistiksel paket programı ile tanımlayıcı istatistikler, pearson korelasyon, lineer regresyon, t-testi, tek yönlü varyans analizi ve post hoc testleri kullanılmıştır. Elde edilen verilere göre; araştırmaya katılan öğrencilerin %79,5’inin kadın, %20,5’inin erkek olduğu, yaş dağılımı incelendiğinde, en fazla öğrencinin 14 yaşında (%33,0) olduğu saptanmıştır. Duygusal ve psikolojik iyi oluşun saldırganlık üzerinde anlamlı ve negatif bir etkisi olduğu belirlenmiştir. Araştırma bulguları, duygusal ve psikolojik iyi oluşun saldırganlığın alt boyutları olan fiziksel ve sözel saldırganlık, düşmanlık ve öfke üzerinde anlamlı ve negatif bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmada duygusal ve psikolojik iyi oluşun saldırganlık varyansının %14,8’ini açıklaması, iyi oluşun saldırganlığın önemli bir belirleyicisi olduğunu göstermektedir. Yapılan çalışmanın sonucunda, duygusal ve psikolojik iyi oluşu yüksek olan çocukların saldırganlık düzeylerinin düşük olduğu belirlenmiştir. Okul sağlığı hemşireleri tarafından çocukların psikolojik iyi oluşlarının artırılması için eğitimlerin planlanması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Adölesan, Duygusal İyi Oluş, Hemşire, Psikolojik İyi Oluş, Saldırganlık

ABSTRACT

THE EFFECT OF EMOTIONAL AND PSYCHOLOGICAL WELL-BEING ON THE LEVEL OF AGGRESSION IN HIGH SCHOOL STUDENTS

Kevser ERDİNÇ GEDİK

Master Thesis, Department of Child Health and Diseases Nursing

Supervisor: Prof. Dr. Duygu SÖNMEZ DÜZKAYA

2. Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Atiye KARAKUL

May 2025, 81 pages

The research was conducted to examine the relationship between emotional and psychological well-being and aggression levels in high school students. The research was conducted with 195 students who met the sample criteria and were studying in a high school in Mersin province between July 2024 and May 2025. In the analysis of the data, descriptive statistics, Pearson correlation, linear regression, t-test, one-way analysis of variance and post hoc tests were used with the appropriate statistical package program. According to the obtained data; 79.5% of the students participating in the study were female, 20.5% were male, and when the age distribution was examined, it was determined that the highest number of students was 14 years old (33.0%). It was determined that emotional and psychological well-being has a significant and negative effect on aggression. The research findings reveal that emotional and psychological well-being has a significant and negative effect on the sub-dimensions of aggression, namely physical and verbal aggression, hostility and anger. In the study, emotional and psychological well-being explained 14.8% of the variance in aggression, indicating that well-being is an important determinant of aggression. As a result of the study, it was determined that children with high emotional and psychological well-being had low levels of aggression. It is recommended that school health nurses plan training to increase children's psychological well-being.

Keywords: Adolescent, Emotional Well-being, Nurse, Psychological Well-being, Aggression

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim ve tez çalışma sürecim boyunca bilgi birikimi, deneyimleri, akademik duruşu ve değerli katkıları ile bana yol gösteren mesleki gelişimim için özverili ve sabırlı tavrıyla desteğini esirgemeyen değerli danışman hocam Sayın Prof. Dr. Duygu SÖNMEZ DÜZKAYA'ya,

Yüksek lisans eğitimim ve tez çalışma sürecim boyunca bilgi birikimi ve deneyimlerini paylaşan, değerli katkıları ile bana yol gösteren değerli ikinci danışman hocam Doç. Dr. Atiye KARAKUL'a,

Tez çalışmamda emeklerini esirgemeyen, tezime katkılar sunan sayın hocalarım Dr. Yurdağül GÜNAYDIN'a ve Dr. Pınar DOĞAN'a

Tez çalışmama gönüllü olarak katılıp destek veren tüm öğrencilere, bu süreçte bana destek olan yüksek lisans ve çocukluk arkadaşlarıma;

Beni her zaman sabır ve anlayışlarıyla destekleyen, güç veren canım aileme ve sevgili eşim Ali Eray GEDİK'e,

Motivasyon kaynağım, biriciğim, her zorluğun üstesinden gelmemi sağlayan benim gün ışığım canım kızım KUMSAL'ıma,

Sonsuz minnet ve teşekkürlerimi sunarım.

Kevser ERDİNÇ GEDİK

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	i
ABSTRACT.	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
EKLER LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM I

GENEL BİLGİLER

1.1.ERGENLİK

1.1.1. Ergenlik Döneminde Genel Gelişim	4
1.1.1.1. Duygusal Gelişim.....	5
1.1.1.2. Cinsel Gelişim.....	7
1.1.1.3. Sosyal Gelişim.....	7

1.2. DUYGUSAL VE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ

1.2.1. Duygusal ve Psikolojik İyi Oluşun Tanımı.....	8
--	---

1.3. SALDIRGANLIK

1.3.1. Saldırganlık Tanımı	11
1.3.2. Saldırganlık Türleri.....	11
1.3.3.Saldırganlığı Etkileyen Faktörler.....	12
1.3.4.Saldırganlıkla İlgili Kuramsal Yaklaşımlar.....	17
1.3.4.1. İçgüdü Kuramları.....	17
1.3.4.2. Engellenme-Saldırganlık Kuramı.....	17
1.3.4.3. Sosyal Öğrenme Kuram.....	18
1.3.4.4. Biyolojik Kuramlar.....	19
1.3.5. Ergenlerde Saldırganlık	19

1.4. ERGENLERDE DUYGUSAL VE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞUN SALDIRGANLIK DAVRANIŞI ÜZERİNE ETKİSİ VE HEMŞİRELİK YAKLAŞIMI.....	22
--	----

BÖLÜM II

GEREÇ ve YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Tipi.....	26
2.2. Araştırmanın Soruları.....	26
2.3. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Özellikleri	26
2.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	26
2.5. Veri Toplama Araçları	27
2.6. Veri Toplama Yöntemleri.....	29
2.7. Verilerin Değerlendirilmesi	29
2.8. Araştırmanın Etik Yönü.....	30
2.9. Araştırmanın Sınırlılıkları	30

BÖLÜM III

BULGULAR

3. Bulgular.....	31
------------------	----

BÖLÜM IV

TARTIŞMA

4. Tartışma	45
-------------------	----

SONUÇ ve ÖNERİLER.....	54
-------------------------------	-----------

KAYNAKÇA.....	55
----------------------	-----------

EKLER.....	72
-------------------	-----------

ÖZGEÇMİŞ	81
-----------------------	-----------

KISALTMALAR

ASHA: Amerikan Okul Sağlığı Birliği

BHD: Büyüme Hızı Doruğu

DSÖ: Dünya Sağlık Örgütü

DVPİÖÖ: Duygusal Ve Psikolojik İyi Oluş Ölçeği

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

OBM: Okulda Bağımlılıkla Müdahale

OECD: Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü

PİÖÖ: Psikolojik İyi Oluş Ölçeği

SCDPİÖÖ: Stirling Çocuklar için Duygusal ve Psikolojik İyi Oluş Ölçeği

TDK: Türk Dil Kurumu

TSSB: Travma Sonrası Stres Bozukluğu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu

TABLÖLER LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1.1. Ergenlik Dönemi Yaş Sınırlamaları	5
Tablo 1.2. Saldırganlık Türleri	12
Tablo 1.3. Gençlerde Şiddet Uygulama Riskini Arttıran Faktörler	21
Tablo 1.4. Normal Dağılım.....	29
Tablo 3.1. Öğrencilerin Tanımlayıcı Özelliklere Göre Dağılımı	31
Tablo 3.2. Duygusal Ve Psikolojik İyi Oluş Ölçeği İle Saldırganlık Ölçeği Puan Ortalamaları	33
Tablo 3.3. Duygusal Ve Psikolojik İyi Oluş Puanlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Farklılaşma.....	34
Tablo 3.4. Saldırganlık Puanlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Farklılaşma Durumu	37
Tablo 3.5. Duygusal Ve Psikolojik İyi Oluş İle Saldırganlık Puanları Arasında Korelasyon Analizi	40
Tablo 3.6. Duygusal Ve Psikolojik İyi Oluşun Saldırganlık Üzerine Etkisi.....	40
Tablo 3.7. Duygusal Ve Psikolojik İyi Oluşun Fiziksel Saldırganlık Üzerine Etkisi .	41
Tablo 3.8. Duygusal Ve Psikolojik İyi Oluşun Düşmanlık Üzerine Etkisi	42
Tablo 3.9. Duygusal Ve Psikolojik İyi Oluşun Öfke Üzerine Etkisi	42
Tablo 3.10. Duygusal Ve Psikolojik İyi Oluşun Sözel Saldırganlık Üzerine Etkisi ...	43

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1.1. Ergenin Duygusal Problemlerini Etkileyen Faktörler	6
Şekil 1.2. Saldırganlığı Etkileyen Faktörler	13

EKLER LİSTESİ

	Sayfa
Ek 1. Tanıtıcı Bilgi Formu.....	71
Ek 2. Stirling Çocuklar için Duygusal ve Psikolojik İyi Ölçeği	73
Ek 3. Stirling Çocuklar için Duygusal ve Psikolojik İyi Oluş Ölçeği İzin Onayı	74
Ek 4. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği	74
Ek 5. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği İzin Onayı.....	76
Ek 6. Etik Kurul Onay Formu.....	78
Ek 7. Kurum İzni	79

GİRİŞ

Ergenlik dönemi,12-18 yaş dönemini kapsayan; fiziksel, bilişsel, sosyal ve hormonal değişimlerin yaşandığı bir geçiş sürecidir. Ergenler duygusal durumlarını düzenlemeye çalıştıkları bu dönemde fizyolojik değişimlerin yanı sıra duygularındaki gerilimlerden kaynaklı problemler ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu dönem, ergene hayat görüşü geliştirmesi, kendini ifade edecek değer yargıları oluşturmaya, hayatın anlamını sorgulaması başkalarının da kendisinden beklentileri ve kendisinin yaşamdan beklentilerini değerlendirmesi açısından sorumluluklar yüklemektedir (Hökelekli,2005: 266). Bu sorumluluklar sonucunda ergenler çatışmaları çözmekte zorlanabilir; , karışık duyguların yarattığı gerginliklerin oluşmasına, ergenin huzursuzluk yaşayarak depresif olmasına, kendini yalnız ve anlaşılmasız hissetmesine, olaylara karşı karamsarlık gibi hoş gitmeyen duygular yaşamasına, dolayısıyla uygunsuz baş etme stratejileri geliştirerek riskli davranışlar sergilemelerine neden olabilir (Eryılmaz,2009:27). Bu durum aile içinde, okul ve arkadaş çevresi gibi sosyal ortamlarda kişi içi ve kişilerarası çatışmalar yaşamasına yol açabilir (Çiçekoğlu vd.,2021:434).

Pozitif psikoloji sadece sorunları düzeltmek değil iyi olanında verimliliğini arttıran bir bilim dalıdır. Sheldon ve King’ e (2001:216) göre ise pozitif psikoloji, *“bireylerin her şeyin üstesinden gelebileceğinin farkına varmalarını sağlama”* olarak da ifade edilmektedir. Pozitif psikoloji alanı ‘deneyimler için iyi oluş, memnun olma ve doyum sağlama; gelecek için umut vadetme ve iyi düşünme, anda yaşama ve mutlu olma’ gibi kavramları içermektedir (Seligman,2002:3). Psikolojik ve duygusal iyi oluş pozitif psikolojinin temel kavramlarından biridir (Okur ve Totan,2019:2). İyi oluş mutluluk, kendini iyi hissetmek anlamında kullanılır. Düşünce açısından iyi oluş seviyesi yüksek olanlar, yaşam alanlarında genel olarak memnunken; duygu bazında iyi olanlar olumlu duyguları daha sık yaşamaktadır (Demir vd.,2021:193).

Psikolojik iyi oluş için bireyin ‘olumlu duygular içinde olması, pozitif ve negatif duygular içinde hayatını şekillendirebilmesi, dürüst ilişkiler kurabilmesi, seçimlerine tek başına karar verebilmesi, yaşamda neden var olduğunu bilmesi, kendisiyle barışık olması’ durumudur (Demir ve Türk,2020:112). Başka bir tanımda psikolojik iyi oluş ‘ bireyin hayat ile ilgili bir görüşe sahip olması, kendi kararlarını özgürce alabilen, kendine güven duyması ve hayattan doyum alma gibi unsurları içeren bütüncül bir kavramdır (Hamurcu,201:54).

Duygusal iyi oluş mutluluk ya da pozitif anlamda iyilik anlamına gelmektedir

(Keyes vd.,2008:185). Duygusal ve psikolojik olarak iyi olan ergenler, daha olumlu duygular yaşarlar ve çatışma yaşamaları azalır ve güçlü ve sağlıklı ilişkiler kurmalarına katkı sağlamaktadır (Luthar vd.,2000:550;Hefferon ve Boniwell,2014:110-130). Bu durumun yanı sıra olumlu duyguları sahip bireylerin daha başarılı oldukları ve ortaya daha kaliteli işler çıkardıkları belirtilmektedir (Pelled vd.,1999:15). Bu durumun tam aksine psikolojik iyi oluşu düşük olan ergenlerin bu süreci yönetemedikleri için saldırgan davranışlar göstermektedir (Heizomi vd.,2021:50-51).

Saldırganlık “*herhangi birine fiziksel olarak ya da psikolojik olarak zarar verme davranışı*” olarak tanımlanır (Ballard vd.,2004:5). Türk Dil Kurumu (TDK) (2020) sözlüğünde “*bireyin düşünce ve davranışlarını karşıdaki kişilere zorla kabul ettirme*” saldırganlık olarak açıklanmıştır. Her iki tanımda da saldırganlığın zarar verici bir etki oluşturduğu belirtilmektedir. Ergenlik döneminde sorun çözme becerisi olarak saldırganlığın kullanılmasının yıkıcı sonuçlara yol açabileceği gerçeğini ortaya koymaktadır (Cenkseven ve Yalnızca,2020:30-31). İnsanlar biyolojik olarak saldırganlığa meyilli olarak dünyaya gelmektedirler (Cenkseven ve Canoğulları, 2020:1200). Lorenz’e göre saldırganlık içgüdüselidir ve saldırganlığın ortaya çıkarabilmesi için çevresel uyarıcıların olması gereklidir (Karataş, 2008:19). Saldırganlık davranışlarına bireysel, psikolojik ve sosyal faktörlerin de etkili olduğu bilinmektedir (WHO,2021). Saldırganlığın belirleyici faktörleri arasında yaş, cinsiyet, ırk gibi bireysel özelliklerin yanı sıra saldırgan tavırlara tanık olma, akran reddi, akran zorbalığı, düşük benlik algısı, duygusal ihtiyaçların karşılanmaması, ihmal, istismar, başkalarını kontrol etme çabası, yaşamdan doyum alamama gibi çeşitli psikolojik etkenler sayılabilir (Liu vd.,2013,:160). Saldırganlık davranışı her yaş döneminde görülse de ergenlik döneminde görülme sıklığı daha da artmaktadır (Üçüncü vd.,2022:900). Moeller(2001:125-155) okul döneminde yapılan saldırganlık davranışlarını; okul koridorlarına/tahtalara yazı yazmak, arkadaşlarına küfür etmek, arkadaşlarını incitmek, arkadaşlarına ya da onun eşyasına zarar verme, öğretmenlerine/kendine/okulun eşyalarına zarar verme, öğretmenlerini ya da arkadaşlarını azarlama, dalga geçme, arkadaşları arasında üstünlük kurmaya çalışma, silahla okula gelme ve kullanma olarak tanımlamıştır. Okullardaki saldırganlık durumlarının artması nedeniyle Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) saldırganlığı azaltmak için eğitim ortamlarında şiddeti ve saldırganlığı azaltma strateji planını hayata geçirmiştir. Bu plan belirli sürelerde yenilenmekte ve başka planlarla beraber uygulanmaya çalışılmaktadır (Avcı ve Yıldırım,2014:157). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2020 verilerine göre yaralanma ve öldürme kaynaklı suç işleyenlerin %26,0’sı lise ve dengi meslek okullarında okumakta

olduğunu bildirmiştir. Bu nedenle son yıllarda okullarda artan saldırganlık davranışlarının azaltılması için uygun stratejilerin belirlenmesi gerektiği ve belirlenen bu yöntemlerin ise sistematik biçimde uygulanmasının önemine dikkat çekilmektedir (Cenkseven ve Yıldırım,2020:32). Son yıllarda kullanılan bu yöntemlerden biri kişiler üzerindeki olumlu etkisiyle bilinen pozitif psikolojidir. Pozitif psikoloji felsefesi, kişilerin yaşamındaki karşılaştıkları sorunlar yok saymaz , aksine bu sorunlarla baş ederken kişilerin sahip oldukları pozitif özelliklerin ön plana çıkarılarak güçlendirilmesi esasına dayanır (Ünlütürk vd.,2024:23).

Psikolojik ve duygusal iyi oluş sosyal ilişkilerde ergenlerde verimliliğin artmasını sağlamaktadır. Bu bilgiler ışığında saldırganlık ve ergenlik ile ilgili çok fazla çalışma yapılmış (Ulus ve Yalçıntaş,2019; Sivrikaya ve Baş,2024) olup; duygusal ve psikolojik iyi oluş ile saldırganlık arasındaki ilişkinin incelenmesi ile ilgili sınırlı sayıda çalışma yapıldığı görülmüştür (Öngören,2020;Can ve Kağan,2024). Bu nedenle araştırmada, lise öğrencilerinde duygusal ve psikolojik iyi oluşun saldırganlık düzeyine etkisini incelenmek amaçlanmıştır.

BÖLÜM I

GENEL BİLGİLER

1.1. ERGENLİK

1.1.1.Ergenlik Döneminde Gelişim Kavramı

Latince “Adolescense” kelimesinden türeyen,“büyümek”,“yetişkinliğe erişmek” anlamlarındaki ergenlik, bireyin kognitif, afektif, nörobiyolojik ve sosyal özelliklerin geliştiği; pek fazlaca değişikliğin yaşandığı bir geçiş dönemidir. Ergenlik, çocukluktan yetişkinliğe geçişte karmaşa ve iç içe geçmiş bir süreçlerden oluşan ve dinamik değişimlerle dolu bir dönemdir (İnan,2017:5). Ergenlik dönemi sekonder seks karakterlerinin geliştiği fiziksel ve duygusal olarak değişimlerin yoğun yaşandığı fertilitenin kazanıldığı bir dönemdir (İnan,2017:5). Psikoseksüel kuramın kurucusu Freud’a göre ergenlik; dürtü kontrolünün tam olarak yapılamadığı çatışmaların yaşandığı en fazla dikkat çeken bir dönemdir. Ergenlik dönemi literatürler de farklı yaş gruplarını içermektedir. WHO (Dünya Sağlık Örgütü), 10-19 yaş aralığını ergenlik dönemi, 15-24 yaş aralığını gençlik dönemi ve 10-24 yaş aralığını ise genç insanlar olarak tanımlamakta ve bu yaş gruplarını ergen sağlığının bir parçası olarak değerlendirmektedir (WHO,2022). Sağlıklı insanlar raporunda, ergenlik döneminin 25 yaşına kadar sürdüğünü belirtilmiştir (Healthy People Report,2020).MEB göre 12-24 yaş aralığı olarak gösterilmektedir. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü(United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization-UNESCO) tanımında ise; kişinin, eğitim gördüğü yaşamını idam ettirmek için çabaladığı ve maddi olarak aileye ya da birilerine bağımlı olan medeni olarak bekar olduğu gelişim dönemidir. Ergenlik dönemi, UNESCO’nun tanımına göre 15-25 yaşları arasını kapsarken, Birleşmiş Milletler’e göre ise 12-25 yaşları arasında olduğu ifade edilmektedir. Konuyla ilgili yapılan çalışmalarda küçük farklılıklar olsada belirli yaş kapsamında sınıflandırma yapılmıştır Örnek sınıflandırma Tablo 1’de gösterilmiştir (Coşkunsever,2022:50).

Tablo 1.1. Ergenlik Dönemi Yaş Sınırlamaları

A.Ergenliğin Başları	11-14 yaş aralığı	KIZLAR
	13-15 yaş aralığı	ERKEK
B.Ergenliğin Ortaları	14-16 yaş aralığı	KIZLAR
	15-17 yaş aralığı	ERKEK
C.Ergenliğin Sonları	16-21 yaş aralığı	KIZLAR
	17-21 yaş aralığı	ERKEK

Kaynak: (Coşkunsever,2022:50)

Çocuklar etkisi olduğu belirtilmektedir. Sosyo-ekonomik koşullar, etnik köken, çevresel etkenler ergenlik döneminin başlangıcını etkileyebilmektedir. Fransız Psikiyatr Dolto ergenliği “doğumun tekrarı” şeklinde tanımlamıştır. Bu dönemde ergenler kırılgan ve hassastır. Yaşanılan travmaları ve travmanın etkilendikleri veya herhangi bir olayı unutamaz ve zihinlerine kaydederler. Ergenlik dikkat edilmesi gereken riskli dönemlerden biridir (Çuhadaroglu vd., 2004).

Bu dönemde bireyler, pekçok gelişim görevini yerine getirmeye çalışmaktadırlar. Bu gelişim görevleri arasında cinsel rolü kabul etme, duygusal bağımsızlık kazanma, akranları arasında tanınma, işbirliği ve liderlik becerilerini geliştirme, kendine uygun bir yaşam felsefesi oluşturma, meslek seçimi için gerekli hazırlıkları yapma, kendi benliğini ve kimliğini bulma ve kabul etme yer almaktadır (Aracı,2012:5).

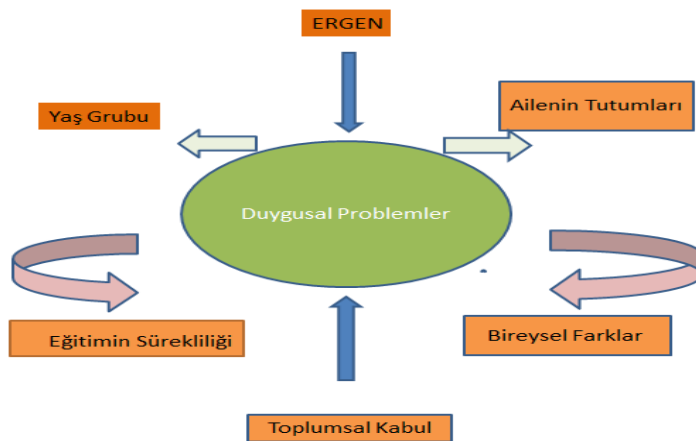
1.1.1.1. Duygusal Gelişim

Duygusal olarak ergenlik bireyin aileden ayrılma süreci ile başlamaktadır. Ergenliğin duygusal olarak tamamlanması ise bireyin kendini yeni bir kimlikle tanıtmayı, kendi kimliğine ulaşması ile sonuçlanmaktadır. Akranlar arası ergenlik süreci bireyin aile ilişkilerinden kademeli olarak uzaklaşmaya başlayıp, akranları ile olan ilişkilerini geliştirmeye yönelmesi olarak tanımlanmaktadır (Şentürk, 2024:10).Bu süreçte bireyler akranları ile yakın ilişkiler kurmayı öğrenmeye başlar. Budönem, akranlarla kurulan yakın ilişki kurma becerisinin kazanımı ile sona erer. Aynı zamanda, Bireylerin kendi bedenleri ile tanışma dönemi olmasından dolayı kendisi ile sürekli çatışma yaşamayı beklenmektedir. Kendisi ile tanışma döneminde olan birey dışarıdan gelebilecek

müdahaleleri engellemek ve özgür olmak adına dış yapıya karşı direnç göstermeye başlar. Bu yüzden bu yaşlardaki bireylerin yalnızlığa olan eğilimleri normaldir (Koç,2004:238;Kulaksızoğlu,2011:32).

Ergenliğin başında olan bu kimseler yoğun duygu geçişleri yaşamakta ve kendini keşfetme yolunda oldukları için cinsellikle ilgili konulara gereğinden fazla yoğunlaşmaktadır. Ayrıca bu dönemde bireylerin cinselliğe eğilimin bir getirisi olarak karşı cinsle yaklaşma isteği, arkadaş arama arzusu artmakta ve romantik ilişkiler kurulmaya başlamaktadır. Bireylerin bu dönemin ilk başlarında yoğun romantizm yaşamalarının asıl nedeni romantik ilişkiler kurmaktan ziyade bireyin kendine güven mekanizmasının gelişmesine katkı sağlamaktır (Şentürk,2024:11). Kendilerini bir gruba ait hissederler, ben bilinci gelişir, kendilerini değerli hissederler. Grup içindeki kurallara sıkı bir şekilde bağlıdır. Gruba ihanet etmez. Görüşlerini ve düşünce şekillerini arkadaşlarına göre belirler. Ayna karşısındaki görüntüsü çok önemlidir. Saatlerce ayna karşısındaki görünüşle ilgilenilir; çünkü beden imajı onun için çok önemlidir (Özbey,2019:14). Duygusal dalgalanmalar, yalnız kalma isteği, aşırı heyecanlanma bu dönemdedir. Bu yüzden ergenlerdeki duygusal sıkıntıların yaş grubuna, okula devam edip etmemelerine, ailenin takındığı tutumlara, toplumun kabul etmesine göre değişiklik göstermektedir (Koç,2004:239) (Şekil 1).

Şekil 1.1. Ergenin Duygusal Problemlerini Etkileyen Faktörler

Kaynak:(Koç,2004:239)

1.1.1.2.Cinsel Gelişim

Kızlarda fiziksel olarak menstrüasyonun başlaması, kalçaların genişlemesi, göğüslerin büyümesi erkeklerde ise sakal ve bıyıkların, sesin kalınlaşması çıkmaya başlaması gibi gelişmeler görülmektedir. Bu dönemde yaş faktörü de gelişim üzerinde etkili olmaktadır (Koç,2004:240). Kızlar, erkeklere kıyasla genellikle iki yıl daha erken olgunlaşabilir ve cinsel olgunluğa daha çabuk ulaşabilirler. Ayrıca, boy artışı hızı kızlar için 11-12 yaşlarında, erkekler içinse 13-15 yaşları arasında gerçekleşmektedir. Bu dönemde yetişkinlik sürecinde ulaşılabilecek toplam boy uzunluğunun %80'i bu süreçte meydana gelmektedir. Bedensel büyümenin ergenlikte hızlı olduğu bu durum "Büyüme Hızı Doruğu (BHD)" olarak tanımlanmaktadır (Koç,2004:240). Ergenlerde bu dönemde kültürlere ait dış görünüş algısıyla beden imajı oluşmaktadır. Bu imajı arkadaşları, aile toplum belirler. İzlenen televizyon reklamları ve mankenler de beden imajının oluşmasında etkisi oldukça fazladır (Koç,2004:240;Karaboğa, 2023:315). Ergenlerde ağırlık artması boy uzamasından 6 ay önce gerçekleşmektedir. Kızlarda kilo artışı yağ oranının artmasından kaynaklansa da erkeklerde bu kilo artışı iskelet sistemindeki ağırlıktan kaynaklanmaktadır (Akşit ve Koç,2018:2). Kız ergenlerde dikkat çeken bir konu ise erkek ergenlere göre ergenliğin bitimine doğru daha ağır olmalarıdır. Erkeklerde kas kütlesinde artış kızlara göre daha fazla, kızlarda ise yağ dokusundaki artış erkeklere göre daha fazla görülmektedir. Yağ bezlerinin üretimindeki artış sebebiyle sivilcelenme sorunu ortaya çıkmaktadır. Her iki cinsiyette de için organların büyümesi gerçekleşir ve bu büyüme benzer boyutlardadır (Pekince,2012:5).

1.1.1.3.Sosyal ve Bilişsel Gelişim

Ergenlik sürecinde önemli durumlardan biri sosyal olarak gelişim değişimidir. Boy ve kilosu değişen ergenin uzuvlarındaki orantısız uzamaları kontrol etmeye çalışmaktadır. Ergen cinsel kimliği oluşmaya başladıkça çıplak görünmekten utanmaya başlar (Ayan,2007:118). Ergen bu dönemde "Ben kimim? sorusunu sorgulamaya başlar; ailesiyle anlaşmazlık başlar ve arkadaşlık ilişkileri ön plana çıkar. Özerklik duygusu daha baskındır (Özbey,2019:11). Ergenler için arkadaşlık ilişkileri çok değerlidir aileleriyle daha az zaman geçirirler (Nelson vd.,2005:315-330). Kendilerini bir gruba ait hissederler, ben bilinci gelişir, kendilerini değerli hissederler. Grup içindeki kurallara sıkı bir şekilde bağlıdır. Gruba ihanet etmez. Görüşlerini ve düşünce şekillerini arkadaşlarına göre

belirler (Özbey,2019:10). Bu dönemde ergenler, otonominin kendilerinde olduğu düşüncesihakimdir. Ergenlik sürecinde bireyler akranları tarafından beğenilmek ve onaylanmak isterler onların gözünden giyim tarzı davranışlarının onaylanması çok önemlidir. Eğer bu durum gerçekleşmezse benlik saygılarında azalma meydana gelebilir. Çok yakın ilişkiler kurmak bağımsızlıklarını zedeleyebileceği düşüncesi, ergenlerde kaygı yaratabilmektedir. İç yaşantılarını herkese anlatamadıkları için bu dönemde günlük tutma çok yaygındır (Derman,2008:19-21). Piaget,bilişsel gelişimin bireyler arasında farklılıklar gösterse de genel olarak dört aşamadan oluştuğunu ifade etmiştir.

Bu aşamalar aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır:

1. Duyusal motor dönem (0-2 yaş)
2. İşlem öncesi dönem (2-7 yaş)
3. Somut işlemler dönemi (7-11 yaş)
4. Soyut işlemler dönemi (11 yaş ve sonrası)

Ergenler soyut işlemler döneminde somut kavramlardan soyut kavramları işlemeyi öğrenmeye başlar. Mantıksal düşünme ve sistematik düşünmeye başlar (Ahioğlu,2011:5). Ergen ile çocuğun düşünme şeklindeki temel fark; çocuk daha somut gerçeklere inanırken, ergenlerin olaylara daha farklı perspektiflerden bakabilmesi ve daha derin ve soyut anlamlar yükleyebilmesidir. Tümden gelim ya da tümden varım yöntemlerini uygulayabilmektedirler. Piagete göre soyut işlemler döneminde birçok ergenin bu süreci iyi bir şekilde tamamlayamamasının temel çevresel faktörlerdir. Piaget, özellikle iyi aile ilişkileri yaşayan soyut düşünme becerisinin üst düzeyde geliştirebildiğini vurgulamaktadır (Öngen,1995:295).

1.2. DUYGUSAL VE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ

1.2.1.Duygusal ve Psikolojik İyi Oluşun Tanımı

İyi oluş kavramı pozitif psikolojiyle beraber incelenmektedir. Pozitif psikoloji bireyin yaşantısına anlam ifade eden durumlara odaklanmasıdır. İyi olma kavramı kişinin stresle baş edebilmesini ve yeteneklerini keşfedilmesi için önemlidir (WHO, 2014). İyi oluş kavramı, kontrol ve güven bilincinin gelişmesi özsaygının gelişimi empatinin gelişim ve olumlu ilişkilerin kurulması olarak da vurgulanmaktadır. Psikolojik ve

duygusal iyi-oluş kavramları ise genellikle iyi-oluşun alt alanları olarak belirtilmektedir (Aydemir,2020:19).

Psikolojik iyi oluş pozitif-negatif duygular arasındaki ayırım ve yaşam doyumu olarak tanımlanabilir. Psikolojik iyi oluş kendini kabul etme, kişiler arası ilişkilerin olumlu olması, özerklik, çevresel hakimiyet, yaşam amaçları ve bireysel gelişim olmak üzere altı kavram içermektedir (Ryff,1989:45). Psikolojik iyi oluş ‘Yaşamın daha anlaşılır hale gelmesi, yaşamda memnuniyetin artması, mutluluk kavramı’ olarak açıklanabilmektedir (Wang ve Yip,2020:842).

Psikolojik iyi oluş bireyin ilişkilerinde dürüstlük, güven ve sevecenliğin olmasıdır. Çevresel hakimiyet kavramı kendi isteğine göre etrafını ve kendini şekillendirebilmesidir. Özerklik kendi kararlarını kendi alabilen, kendince hakimiyet kurabilendir. Yaşamdaki amacını, bu amacın nedeninin ve niçin var olduğunu bilen; hem şu anda hem de gelecekte neler yaşayabileceğini öngörebilen ve buna göre de yönünü belirleyen bireylerdir. Bireysel gelişim kendisinin sürekli büyüdüğünü ve geliştiğini kabul eden kimsedir. Öz kabul kendi benliğini olduğu gibi kabul eden değiştirmeye çalışmayan kişilerdir (Ryff,1989:35-45). Bu kavramların karşılanmasıyla psikolojik iyilik haline ulaşılmış olacaktır (Aydemir,2020:20).

Psikoanalitik kuramcı Freud’a göre ruh sağlığının iyilik hali psikolojik iyi oluşun iyi olmasıyla ilgilidir. Hayatları boyunca kötü koşullarda ve istenmeyen durumlarda çalışan kişilerin, bu koşullara rağmen çalışmaya devam edebilmeleri psikolojik iyi oluş halinin güçlü olmasından kaynaklanmaktadır. Yaşam boyunca Freud, çeşitli zorluklar ve bazı mutsuzlukların kaçınılmaz olduğunu belirtmekte, ancak psikolojik açıdan sağlıklı bireylerin iki şeyi ustaca gerçekleştirebildiklerini ifade etmektedir; bu şeyler sevgi beslemek ve çalışmaktır (Ewen,2003:100-200). Bireysel gelişim kuramına göre Adler sosyallik olduğu sürece psikolojik iyi oluş düzeyinin yüksek olduğunu belirtmiştir (Özen, 2010:50). Psikososyal kurama göre Erikson gelişim evresinin olduğu süreçte her dönem olumlu olarak devam etmezse ruhsal rahatsızlıklar yaşanabileceğinden bahsetmiştir. Hümanistik yaklaşımda çocukluk döneminde sevgiyle büyüyen kişilerin yeniliğe açık kendisiyle barışık kişiler olduğundan bahsedilmiştir (Corey,2015:250-300).

Öznel iyi oluş kavramı ile duygusal iyi oluş kavramı birbiri ile çok karıştırıldığı için araştırmacılar son zamanlarda duygusal iyi oluş kavramına odaklanmışlardır (Aydemir, 2020:20). Günlük hayattaki gelişim ve değişimlerin gerçekleşmesiyle beraber uyum süreci sorunu ortaya çıkmıştır. Uyum sağlayabilmenin koşulu olarak duyguların ortaya çıkması gereklidir. Duygular pozitif ve negatif olarak ikiye ayrılmıştır. Duygular yaşam

bulguları üzerinde de değişiklik yaparak davranışların oluşmasına neden olmaktadır. Olumsuz duygular yoğunlaştıkça fonksiyonel kayıplara da neden olabilmektedir (Garland vd.,2010:855).

Duygularımızın sıklığını yoğunluğunu kontrol eden bir mekanizma vardır. Duygusal mekanizma duygusal iyi oluş için de önemlidir. Olumsuz ruh sağlığı faktörlerine çok fazla değinildiği için son dönemlerde olumlu ruh halinin pozitif psikolojinin etkilerine değinilmeye başlanmıştır. Pozitif duyguların artmasıyla duygusal iyi oluş düzeyi de artmaktadır. Pozitif duyguların artması duygusal iyi oluş, negatif duyguların artması ise ruhsal sıkıntılara işaret edebilmektedir (Garland vd.,2010: 849–864).

Ruh Sağlığı Vakfı (Mental Healt Foundation) duygusal iyi oluş ‘Kişinin toplum içinde daha aktif ve fazla bir şekilde yer alabilmesini sağlayan olumlu düşünce anlayışıyla hastalıklardan sonra kendini koruyabilme becerisidir’ olarak tanımlanmıştır (Friedli,2009).Duygusal iyi oluş ‘bireylerin olumlu duygu durum düzeyinin artmasıyla birlikte stresle baş edebilmesini sağlaması durumudur’ (Liddle ve Carter,2015:174–185). Olumlu duygular algılamayı genişletir, stres ve olumsuzluklarla baş etmeyi kolaylaştırır. Negatif olaylar karşısında pozitif anlam bulmaya çalışır. Pozitif anlam buldukça da duygusal iyi oluş hali gelişmektedir. Olumlu sosyal ilişkilerin gelişmesinde 18-29 yaş arası bireylerle yapılan çalışmada sosyal ilişkilerin kalitesiyle duygusal iyi oluş arasında anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Garland vd.,2010:849–864).

Ergenlik dönemindeki olumsuz tüm süreçlerde saldırganlık davranışının en aza indirmek için psikolojik ve duygusal iyi oluş düzeylerinin iyi olması gerekmektedir (Luthar vd.,2000:543–562).

Kapıcı (2004:5)’nın ergenlerle yapmış olduğu çalışmada zorbalık kavramı ele alırken; duygusal iyi oluşu dolaylı olarak incelemiştir. Bunun sonucunda zorbalık sonucunda meydana gelen olumsuz duygu durumunun depresyonla ilişkisi bulunmuştur. Heizomi ve ark. (2015: 55-60) 403 ergenin katıldığı başka bir araştırmada mutluluk ile psikolojik iyi oluş arasında pozitif bir ilişki saptanmıştır.

1.3. SALDIRGANLIK

1.3.1. Saldırganlık Tanımı

Saldırganlık terimi Budak (2005) “öfke, düşmanlık, rekabet engellenme korku benzer biçimde durumlardan meydana gelen ve karşısındakine zarar vermeyi, onu durdurmayı ona mani olmayı veya kendini korumayı hedefleyen fiziksel, sözel ya da simgesel her türlü davranış” olarak tanımlanmaktadır (Ümit,2010:23).

Latince’de saldırganlık kavramı tepki vermek ya da tavır almak anlamlarına da gelmektedir. Kelime anlamı ise belli bir yöne doğru ilerlemektir. Saldırganlık, bireylere veya nesnelere zarar vermek olarak tanımlanmaktadır (Sivrikaya ve Baş,2024:17). Budak’a(2005) göre saldırganlık düşmanlık, engellenme, rekabet, öfke, korku gibi duygu ve durumların yol açtığı bireyin muhatabına zarar vermeyi, onu engellemeyi hedeflediği veya bireyin kendisini korumayı amaçladığı fiziksel, sözel, simgesel her türlü davranışlardır (Budak,2005:704-705).

İlkel dönemlerde yaşayan insanlar, hayatta kalabilmek ve kendilerini savunmak amacıyla saldırgan tavırlar sergileyebiliyorlardı. Bu durum yaşamlarını sürdürebilmek için başvurdukları bir yöntemdi. Her bireyde saldırgan tavırlar farklı şekilde ortaya çıkarabilmektedirler (Kurtyılmaz, 2005:2). Cüceloğlu saldırganlık kavramını iki kısımda incelemektedir. Uyuma göre saldırganlık yer değiştirmiş saldırganlıktır. Uyuma yönelik saldırganlık hayatı kolaylaştırmak için yapılan saldırganlık uyumu bozduğu da bazen görülmektedir. Yer değiştirmiş saldırganlık ise engellenme sonucu ortaya çıkan duyguların farklı bir kişiye yönlendirilmesi olarak tanımlamıştır (Cüceloğlu,1997:318).

1.3.2.Saldırganlık Türleri

Saldırganlığın birçok türü olsa da insanlar saldırganlığı sadece fiziksel bir eylem olarak nitelendirmişlerdir. Bu durum saldırgan davranışlar tanımına uysa da yeterli bir tanım değildir (Kayhan,2023:29). Saldırganlık türleri ise dolaylı saldırganlık, doğrudan saldırganlık, açık saldırganlık, örtülü saldırganlık, proaktif saldırganlık, reaktif saldırganlık, fiziksel saldırganlık ve sözel saldırganlık olmak üzere çeşitlendirilmektedir. Saldırganlık türleri Tablo 2’de şekillendirilmiştir (Yüksel,2021:12).

Tablo 1.2. Saldırganlık Türleri

Açık Saldırganlık	Açıkça meydan okuma
Örtülü Saldırganlık	Bilerek yangın çıkarma
Doğrudan saldırganlık	Direkt belirli kişileri hedef alarak hareket etme
Dolaylı Saldırganlık	Biri hakkında dedikodu yapma
Proaktif Saldırganlık	Planlı Davranışlar
Reaktif Saldırganlık	Öç alma isteği
Sözel Saldırganlık	Tehdit etme, sataşma
Fiziksel Saldırganlık	Bıçaklama, tekmeleme

Kaynak: (Yüksel, 2021:12)

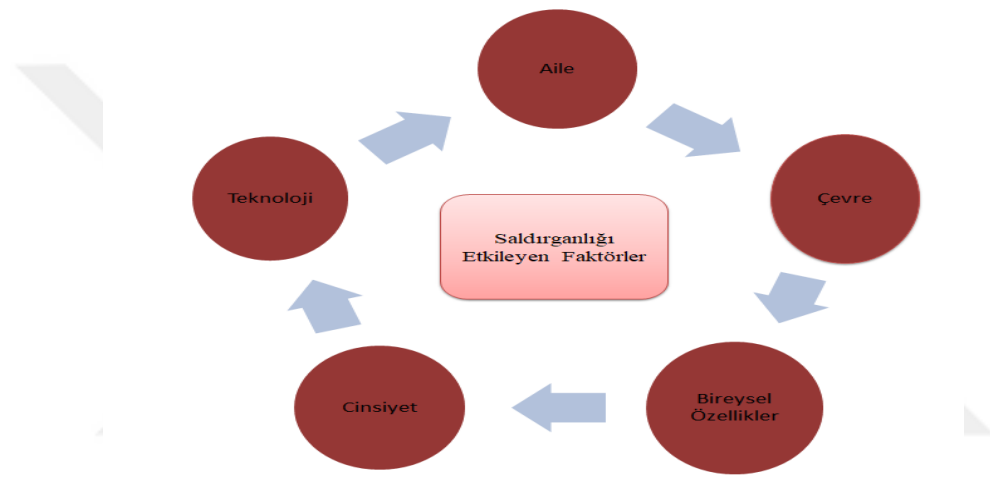
Açık saldırganlık sözel ve fiziksel olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir. Moeller (2001:5), kişi, canlı veya cansız nesnelere gösterdiği fiziksel saldırganlığı; vurma, itme, bıçaklama, yerden yere savurma gibi saldırganlık olarak tanımlamıştır. Sözel saldırganlıklar ise, sataşma, rencide etme, tehditte bulunma, dedikodu yapma olarak ifade edilmiştir. Sözel ve fiziksel saldırganlığı düşmanlık ve öfke kavramlarıyla bir arada düşünmek gerekmektedir. Bu kavramların hepsi birbiriyle içiçe bir bütündür (Pérez Nieto,2000:289-302). Proaktif saldırganlık planlı yapılan bir saldırganlık türü olduğu için düşmanca duygular barındırabilmektedir. Reaktif saldırganlık ise proaktif saldırganlığa göre daha duygusaldır. Dolaylı saldırganlık ve doğrudan saldırganlık kavramları, bireyin saldırgan davranışlara nasıl maruz kaldığıyla ilgilidir. Doğrudan saldırganlık, mağdura yöneliktir. Erkeklerin kadınlara kıyasla sürekli olarak fiziksel olarak daha saldırgan oldukları gösterilmiştir (Bushman and Huesmann,2012:833–863). Kişinin saldırmadaki amacı karşıdaki kişiye acı çektirmek için yaklaşması aktif saldırganlık ve pasif saldırganlık çeşidine örnek olarak gösterilebilir. Pasif saldırganlık bireyin karşıdaki kişiye doğrudan zarar vermek yerine, amacını gerçekleştirmesini engelleyerek dolaylı yoldan zarar vermesi şeklinde tanımlanır. Aktif saldırganlık, kişinin zarar vereceği kişiye acı çektirmek için yönelmesi durumudur. (Tayınmak,2020:4-10).

1.3.3. Saldırganlığı Etkileyen Faktörler

Saldırganlık birçok faktörden etkilenmekte ve toplumdan topluma da farklılıklar gösterebilmektedir (Allen vd.,2018:75–80). Saldırganlığın risk faktörleri aile yapısı, olumsuz çevrenin kişi üzerinde bıraktıkları, mevcut zeka düzeyi, madde kullanımı,

çevresinde saldırgan bireylerin varlığı, sağlıklı iletişim ve etkileşimin varlığı olarak belirtilmektedir. . Saldırganlığın ortaya çıkmasına neden olan duygular ise acı, üzüntü, ızdırıp, kişinin fiziksel ya da duygusal olarak acı çekmesi, nefret, öfke, hayal kırıklığı duygularının varlığıdır (Kayhan, 2023:32). Saldırganlığı etkileyen faktörler aile, bireysel özellikler, teknoloji, cinsiyet ve çevre genel başlıkları altında incelenebilmektedir (Şekil 2). Bu faktörler duygu düzenleme teknikleri tam olarak yapılamadığında saldırganlık durumunun artmasına neden olabilmektedir (Üçüncü ve Özada,2022:899–911).

Şekil 1.2. Saldırganlığı Etkileyen Faktörler

Kaynak: (Üçüncü ve Özada,2022:900)

1.Bireysel Özellikler

Bireylerin herhangi bir olaya bakış açıları, algılamaları farklılık göstermektedir. Her bireyin kişilik özellikleri farklıdır. Bireyin küçük düşürülmesi, alay edilmesi bireyin saldırganlığını arttırabilmektedir. Bu kişiler fiziksel ya da sözel saldırganlık gösterebilmektedirler. Çocuklar üzerinde yapılan çalışmalar, erkek ve kız çocuklarının saldırgan davranışları arasında, saldırgan örüntüler, şiddet içeren tutumlar ve saldırgan koşullar gibi unsurlar açısından benzerlikler bulunduğunu ortaya koymuştur (Le vd.,2023:1987–2003). Ayrıca iletişim eksikliği, doğru ifade edememe de saldırganlık durumlarının artmasına neden olmaktadır. Şiddet göstermek için kullanılan aletlerin erişiminin kolay olması, kronik alkol kullanımı, madde kullanımı saldırgan davranışın ortaya çıkmasını etkilemektedir (WHO,2014). Genetik olarak yapılan çalışmalarda,

Monoamin Oksidaz A geni (MAOA) polimorfizmi ile 5-Ht serotonin taşıyıcı geninin, kişiyi saldırganlığa yatkın hale getiren ve özellikle zamanda çocuklukta kötü muamele ve olumsuz yaşam deneyimleriyle etkileşime girerek bu eğilimi güçlendiren iki önemli genetik belirteç olduğunu göstermiştir (Güngör,2022:847-863).

Saldırganlığı inceleyen birçok kuram ve yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımlardan biri evrimsel yaklaşım, saldırganlığı geçmişten günümüze, kuşaktan kuşağa hayatı sürdürebilmek adına gerekli görülen içgüdüsel bir davranış biçimi olarak değerlendirir. . Psikanalitik yaklaşıma göre saldırganlık davranışlarından biri de ölüm içgüdüsüdür. Biyolojik yaklaşımlar ise saldırganlığı kromozomdaki değişimler, hormon seviyeleri ve sinir sistemindeki özelleşmiş bölgelerdeki farklılaşmadan kaynaklı olduğunu ı öne sürmüşlerdir. Ayrıca bazı araştırmacılara göre saldırganlık; tarafından her şeyi kontrol altındatutma isteği, sosyal statü kaybına karşı aşırı duyarlılık ve düşmancıl yanlılık gibi belirgin kişilik özelliklerinden kaynaklanabilmektedir (Baron ve Richardson,1994:45).

2. Cinsiyet

Lise öğrencilerinde yapılan çalışmada erkeklerin kadınlara kıyasla sürekli olarak fiziksel olarak daha saldırgan olduklarının bulunduğunu göstermiştir (Bushman vd.,2012:833–863). Erkek çocukların duygularını ifade etme sürecinde baskı yapıldığı için bu duruma karşın kız çocuklarının duygularını daha rahat ifade etmeleri erkekleri daha saldırgan yapabilmektedir. Bebeklikten çocukluğa geçiş döneminde belirli bir cinsiyet farkı saptanmazken, gelişim süreci ilerledikçe cinsiyet arası farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Kız çocukları gelişim açısından daha hızlı geliştikleri için daha sakin ve durağan bir yapı sergilerken, erkek çocukları ise daha fazla saldırgan davranışlar gösterebilmektedir (Kayhan,2023:34).

3. Aile

Ebeveynlerin bireyler üzerindeki katı ve olumsuz düşünceleri gelişim süreçlerinin aksamalarına ve benlik gelişimlerinin yeteri düzeyde gelişmemesine neden olmaktadır. Bu sebeple bireyler duygularını bastırmakta ya da duygu ifade becerileri gelişmemekte ve sonucunda öfke olarak ortaya çıkmakta bunun sonucunda mutsuzluk ve hayal

kırıklıkları oluşmaktadır (Kayhan:2023,34-35). Çocuklarını yeterince desteklemeyen ve olumsuz davranışlar sergileyen ebeveynler ergenlerde saldırganlığa neden olabilmektedir. Örneğin; bu konuda yürütülen bir araştırmada ergenlerdeki akran ve ebeveyn ilgisizliklerinden dolayı bireylerin depresyon ve anksiyete durumlarına yakalanma oranlarının arttırdığını belirtmektedir (Fite vd.,2014:363–374). Çocukların anneleri tarafından ihmal edilmeleri bağlanma konusunda sıkıntı yaratabilmektedir. Bu durumda erken yaş dönemindeki güvensiz bağlanma stillerinin ergenlik döneminde saldırganlığa katkıda bulunduğu belirtilmiştir (Aracı,2012:47). Aile tarafından uygulanan yanlış disiplin yöntemleri ya da cezalar saldırgan davranışların pekiştirilmesine neden olduğu ifade edilmektedir (Yalçın ve Gençdoğan,2019:593-608). Ebeveynler çocukları eğitmek için ceza yöntemi olarak vurma, bağırma, dayak gibi yöntemler uygulamaktadır. Çocuklarda bu süreç hayal kırıklığı ve umutsuzluk gibi durumlara neden olmaktadır. Cezalanan çocuk evin içerisinde pısrık, içine kapanan fakat dışarı da daha çok saldırgan tavırlar içinde olan korkulan ve tehlikeli bir kişiye dönüşebilmektedir (Kayhan,2023:35).

4. Teknoloji

Şiddet içeren televizyon programları, videolar da saldırganlıkta artışa neden olabilmektedir (Zorlu,2016:5). Televizyon programlarını, teknoloji oyunlarını ve şiddet içerikli videoları izleyen, bireyler genellikle daha içe kapanık hale gelmekte ve bu durum bireyin duygusal ve zihinsel olarak daha çok uyarılmasına neden olmaktadır. Artan bu uyarıma halleri bireyleri daha saldırgan hale getirebilmektedir (Özkoçak,2022:10).

5.Çevre

Saldırganlık davranışı zihinsel hastalıklar, beyin travması, yalnızlık, stres, okul ilişkisinin kötü olması, dışlanma, akranların ilgisizliği, kardeş sayısı gibi ailesel, duygusal ve davranışsal faktörlerden olumsuz etkilemektedir (Çiçeksoy,2022:5).

Bandura (1978:344-358) tarafından yapılan sosyal öğrenme kuramına göre saldırganlık büyük ölçüde gözlenerek kazanılmaktadır. Saldırgan davranışların ödüllendirilmesi ya da

bu tür davranışlara maruz kalınması, saldırganlık eğilimlerinin pekişmesine yol açmaktadır. Ayrıca, saldırgan davranışların başkaları tarafından ödüllendirilmesi ve gözlenmesi bu davranışların devam etmesine ve güçlenmesine yol açabili. Farklı bir araştırmada ise akran reddi yaşayan çocukların saldırgan davranışlarının fazla olabileceğinden bahsedilmiştir (Çavdar,2018:23-24). Saldırganlık davranışında bireyin kışkırtılması, saldırganlığın onaylanması veya saldırganlığa tepki verilmemesi, bireyin engellenmesi gibi faktörler arasında yer alabilir (Tayınmak, 2020:4-10). Örneğin; bir araştırmada, çocukların engellenme seviyeleri ile saldırganlıkları incelenmiş ve engellenen çocukların saldırganlık düzeyinin anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Kişiler arası kışkırtmanın saldırganlık ile olan ilişkisini araştırmak üzere dört farklı çalışmanın gerçekleştirildiği bir araştırmada kışkırtılan kişinin benlik kontrolünü kaybettiği ve saldırganlık düzeyinin arttığı ifade edilmiştir (Denson vd.,2011:850–862;Tayınmak,2020:4-10).

DSÖ Gençlik Şiddeti Bilgi Notu'nda (2016), gençleri şiddet uygulamaya iten çeşitli olası risk faktörlerini, bireye ait içindeki risk faktörleri (yıkıcı davranış/davranış bozuklukları, uyuşturucu/alkol kullanımı, okuldaki başarısızlıklar aile içi şiddet vb.), yakın ilişkilerden kaynaklı risk faktörleri (çocukların, antisosyal akran grupları gibi), toplum kaynaklı risk faktörleri (yoksulluk/yüksek gelir içinde yaşamak, eğitim ve sosyal yasalar/politikalar) olmak üzere 3 grupta bahsedilmiştir. Çocukların fiziksel istismarı, cinsel istismarı, duygusal istismarı ve ihmali, çocukluk ve ergenlik döneminde antisosyal ve şiddet içeren davranışların ortaya çıkmasıyla bağlantılıdır. Akran baskısı ergen saldırganlığında önemli bir rol oynamaktadır. Ergenlerin saldırgan davranışları genellikle riskli davranışlar sergileyen grup veya çeteler kaynaklı da ortaya çıkabilmektedir (Liu vd.,2013:156–168). Hiperaktivite, dürtüsellik, olumsuz yaşam olayları, konsantrasyon sorunları, huzursuzluk, risk alma, düşük öz kontrol, düşük öz saygı, düşük mutluluk düzeyi, heyecan arayışı, çocukluk çağında dikkat eksikliği-hiperaktivite bozuklukları gibi psikolojik durumlar saldırgan davranış gösterme olasılığını artırır. Çalışmalar depresyon ve akademik stresin ergenler arasındaki saldırganlığın güçlü nedenleri olarak göstermiştir (Kim,2021:2).

1.3.4. Saldırganlıkla İlgili Kuramsal Yaklaşımlar

Saldırganlığın ne olduğuna ilişkin geçmişten günümüze dek çok sayıda araştırma yapılmış ve konuya dair pek çok kuram ileri sürülmüştür. Söz konusu bu kuramlar çerçevesinde saldırganlığı kalıtsal faktörler ile açıklayan görüşlerin yanı sıra yaşanan ve içinde sosyalleşilen çevre ile ilişkilendirerek değerlendiren görüşlerden de bahsetmek mümkündür (Körük,2020:93).

1.3.4.1. İçgüdü Kuramları

İç güdü kuramında saldırganlık, tıpkı açlık, susuzluk, uyuma ihtiyacı gibi içten gelen bir dürtü kavramı olarak açıklamaktadırlar. Saldırganlığı iç güdüselsel olarak inceleyen Freud, her bireyde yıkıcılığın temel bir kişilik özelliği olduğunu ve bu yıkıcı saldırganlık enerjisinin ölüm isteği “thanatos” olduğunu belirtmiştir. Ölüm isteği adını verdiği bu yıkıcı iç tepkilerin,içe dönüklüğünün artmasıyla birlikte bireyin kendisini cezalandırmasına,benlik yıkımına ve hatta intiharına yol açabileceğini; dışa dönüklüğünün ise kavgacı ve saldırgan davranışlara zemin hazırlayacağını Freud vurgulamıştır (Freedman vd.,2003:271-279). Freud, saldırganlık olduğunda, bireyin kendisine ilişkin yıkıcı eğilimlerini, kendi dışındaki varlıklara çevirdiğini söyler Bu durumun bireyin kendini yok etme arzusunun farklı figürlere yönetilmesiyle ilişkili olduğunu bildirmiştir (Bacıoğlu ve Özdemir,2012:169-187). Lorenz saldırganlığı var olmak ve çevreye adaptasyon göstermek için içgüdüsel olarak ortaya çıkan bir durum olarak tanımlamaktadır. Adler’e göre bireyin ihtiyaçlarını gidermek için çaba göstermesi ya da saldırganlaşmasına neden olan içgüdüsel bir durum olarak açıklamıştır (Başegmez ve Özerk,2021:8487-8488).

1.3.4.2.Engellenme-Saldırganlık Kuramı

Bireyin bir eylemi gerçekleştirmek üzere engellenmesi ve bunun sonucunda içsel huzursuzluğunun ortaya çıkmasıyla öfke, kaygı, sinirlilik halinin tecrübe edilmesi durumudur. Kuramcılara göre bireylerin saldırganlaşmaları için engellenmeleri gerektiğini bildirmişlerdir. Engellenme dışsal olabileceği gibi içsel olarak çatışmanın olduğu bir süreç de olabilmektedir. Engellenme ile karşılaşan bireyin, bu durumun ardında saldırganlık göstermesi sonraki süreçler hem saldırgan davranışlar sergileme

olasılığını artırabilir hem de yaşadığı gerilimin azalmasında etkili olabilir. hBu duruma “boşalma-katarsis” adı verilmektedir. Katarsis, saldırganlığın kontrolünün sağlanmasında önemlidir (Çetinkaya,1991:51–158).

Engellenme sonucunda bireylerin engellenmeleri farklı boyutlarda olması farklı tepkilerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Ceza ve reddedilme gibi durumlarda kişilerde engellenme duygusunu açığa çıkararak saldırganlaşabilmektedirler. Çeşitli durumlarda bu saldırgan davranışlar bastırılabilir. Örneğin içerisinde birçok kez engellenme durumu ile karşı karşıya kalan birey, genellikle bu engellenmeyi kontrol etmenin bir yolunu bulur ve birey kendini öfke, şiddet, saldırganlık gibi tepkilerle ifade etmekten kaçınır (Plotnik,2009:5-11).

1.3.4.3.Sosyal Öğrenme Kuramı

Watson'un (1914:28) öncülüğünü yaptığı davranışçılık akımının destekçileri, insanın içsel süreçlerini nesnel ve ölçülebilir olmamaları sebebiyle göz ardı ederek, tüm davranışların öğrenme yoluyla meydana geldiğini savunmaktadırlar. Davranışları, uyaran ve tepki arasındaki koşullanma ile açıklayan bu düşünürler, bireyin doğuştan gelen eğilimlerinin değil, yalnızca çevresel etmenlerin davranışları şekillendirdiğini belirtmektedir.Ayrıca, şiddetin öğrenilen bir davranış olduğunu ve bireylerin çevreden olumsuz tepki almadıkları ya da bu davranış desteklendiğinde saldırganlıklarını tekrar ederek alışkanlık haline getirdikleri vurgulanmaktadır (Kabiri vd.,2021:1582-1595). Bandura saldırganlık davranışının model alma yolu ile öğrenildiğini kanıtlamak adına laboratuvar çalışması yürütmüştür. Bu konuda 1960 yılında yapmış olduğu çalışmada; ortamda bulunan 2 grup çocuktan birincisi, bir yetişkinin plastik bir bebeğe vurduğu ve tekmelediğini gösteren bir film izlemiştir.Filmden hemen sonra çocukların oyun oynaması için serbest zaman verilmiş ve bu sırada davranışları incelenmiştir. Bu deney sonucunda yapılan davranış analizine göre filmi izleyen ilk gruptaki çocukların, filmi izlemeyen ikinci gruptaki çocuklara göre daha saldırgan bir biçimde oyun oynadıkları, ortamda bırakılan plastik bebeğe filmde gördükleri gibi vurup tekme attıkları tespit edilmiştir (Gerrik ve Zimbardo,2012:430). kinner ise saldırganlığın, diğer tüm davranış biçimleriyle aynı şekilde, çevresel faktörlerin bir etkisi olarak ortaya çıktığına vurgu yaparak, kontrol altına alınabileceğini öne sürmektedir (Öğretir ve Özçelik,2017: 38-45).

1.3.4.4. Biyolojik Kuramlar

Saldırganlığın bireyin sahip olduğu biyolojik özelliklerden kaynaklandığını savunan biyolojik yaklaşım, beyin ve merkezi sinir sistemindeki değişikliklerin yanı sıra genetik, hormonal ve kimyasal süreçlerin etkili olduğu savunulmaktadır. Biyolojik kuramda beyin, merkezi sinir sistemi ve endokrin sisteminin işleyişindeki bazı bozuklukların da saldırganlığa yol açtığını ileri sürmektedir. Örneğin, güçlü bir öfke tepkisi ve buna bağlı olarak ortaya çıkan saldırgan davranışlar, insanlarda ve diğer memelilerde yapılan çalışmalarla açıklanmıştır. Bu çalışmalar, amigdalanın saldırganlığı, düzenleyen ve hipotalamus, hipokampus, orbitofrontal korteks ile periaquaduktal gri maddeyi de içeren daha geniş bir sinir devresinin temel bir bileşeni olduğunu göstermektedir (Gouveia vd., 2019:11). Saldırganlık üzerinde etkisi araştırılan bir başka biyolojik faktör, kromozom yapısındaki farklılıklar olarak bilinmektedir. Yapılan çalışmalar, erkeklerde bulunan ve cinsiyeti belirleyen XY kromozom çiftinin bazı yeni doğan erkek bebeklerde XYY şeklinde gözlemlendiğini ortaya koymuştur. Bu tür fazladan Y kromozomuna sahip erkek bebeklerin hemcinslerine göre daha saldırgan davranışlar sergiledikleri gözlemlenmiştir (Shah, 1970:80). Saldırganlık üzerinde hormonların etkisi düşünüldüğünde, etkisi sıkça incelenen önemli hormonlardan biri Serotonindir. Serotonin hormonunun eksilmesine ters orantılı olarak, öfke, sinir ve saldırgan davranışların artış gösterdiği gözlemlenmektedir (Craig ve Halton, 2009:101–113). Biyolojik kuramın amacı, saldırgan davranışların ortaya çıkmasında ve kontrol altına alınmasında beynin hangi bölgesinin etkili olduğunu, genetik yapının, beslenmenin saldırganlığa etkisini ve hangi hormonların beynin hangi kısımlarını uyardığı ve saldırgan davranışlara yol açtığı vb. süreçleri açıklama çabasıdır (Erdoğan, 2017:28).

1.3.5. Ergenlikte Saldırganlık

Ergenler, aileleriyle birlikte yaşadıkları için çeşitli konularda anlaşmazlık yaşayabilir ve bu durum sık sık tartışmalara neden olabilmektedir. Aileleriyle birlikte değişim yaşamaktadırlar. Bu durum ailelerinden uzaklaşmalarına arkadaşlık ilişkilerinin daha iyiye gitmesine arkadaşlarına bağlanmalarına neden olabilmektedir. Hormonlarda meydana gelen değişimler beynin kimyasındaki değişimlerle birlikte çalkantılı duygular, yoksulluk, adaletsiz uygulamalar, öğretmen tutumları, gelişimsel zorlukların olması, okula uyum sağlayamama ve akademik anlamda başarısızlıktan kolay etkilenme, yakın arkadaşlık ilişkileri, umutsuzluk gibi durumları meydana getirmektedir

(Yavuzer,2011:192). Ergenlik döneminde duygusal olarak gelgitlerin yoğun yaşanması da saldırganlığa neden olabilmektedir. Ergenlerde görülen şiddet, o andaki ve gelecekteki olası sonuçlarından dolayı kaygı vericidir. Ülkemizin geleceği için sağlıklı nesiller yetiştirmek geleceğimize yatırımdır. Ergenlik döneminde saldırganlık, genellikle yoğun ve artış gösteren bir durum olarak ortaya çıkmaktadır (Robles vd.,2021:1-2). Ergenler de görülen saldırganlığın nedenlerinin kalıtım, ailesel faktörler,çevresel faktörler ve psikopatolojinin etkili olduğu ifade edilmiştir (Veroude vd.,2016:3-43). Yapılan araştırmalarda, saldırganlığın genetik faktörler üzerinde etkili olduğunu bu genetik yapının karmaşık olup ve çevresel etkenlerle etkileşim içinde olduğunu vurgulamaktadır (Veroude vd.,2015:3-43). Çevresel faktörlerde arkadaşlık ilişkileri ergenler için çok önemlidir. Arkadaşlar arasında baskının olması, sosyal statü kaybı yaşama korkusu, engellenmesi ya da ayırım yapılması, eleştirilmesi saldırgan davranışları etkilediği görülmektedir. Ayrıca arkadaşlık ilişkilerinde saldırganlık davranışı sergilemek grup içinde popülerlik kazanmak açısından önemli olabilmektedir (Liu vd.,2013:156–168). Çevresel faktörlerden arasında internet kullanımının olması, sosyal medyada fazla zaman geçirilmesi, uygunsuz videoların izlenmesi, şiddet içeren oyunların oynanması da ergenlerde saldırganlığın artmasına neden olmaktadır (Bushman vd.,2015:833–863). Saldırganlık davranışının artmasına neden olan çevresel faktörlerden bir diğer etken ise madde kullanımıdır. Psikopatolojik olarak ise ergenlerde saldırganlığın bazı yaygın nedenleri arasında dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, kaygı, duygudurum bozuklukları, davranış bozuklukları ve bunun yanında travma sonrası stres bozukluğu gibi psikolojik rahatsızlıklarda yer almaktadır (Çiçeksoy,2022:5).

Saldırgan davranışların bir alt basamağı da vardır. Bu basamaklardan biride sağlıklı olan gençlerin ergenlik döneminde saldırgan hale gelebilmesidir. Yetişkinlik dönemine geldiğinde saldırganlık davranışını bırakabilmeleridir. Bu durum ergenlikte sınırlı antisosyal davranış olarak adlandırılmıştır. Saldırgan davranışa maruz kalan ergenler de panik atak, depresyon, intihar gibi durumlarla karşı karşıya kalma riski artmaktadır (Liu vd.,2013:156–168). Ergenlik döneminde saldırganlık davranışı gösterenlerde ilerleyen zamanlarda uyum problemi yaşanmakta olduğu yapılan araştırmalarla ortaya konmuştur (Kayhan,2023:3).

Anne baba tutumları da ergenleri saldırganlığa itebilmektedir. İhmalkar anne-baba, aşırı otoriter tutum sergileyen ebeveynler, ilgisiz ve sevgisiz büyüyen çocuklar kendilerini güvensiz hisseder saldırganlaşabilirler. Tablo 3'te DSÖ gençlerde şiddet uygulama riskini arttıran faktörleri 4 başlık altında incelemiştir(Zengin,2008:8).

Tablo 1.3. Gençlerde Şiddet Uygulama Riskini Arttıran Faktörler

1.Bireysel Düzey Saldırganlık öyküsü İstismar Öyküsü Sosyal bilişsel eksiklikler Umutsuzluk ,Öğrenme güçlükleri, Alkol madde kullanımı
2.Aile ve Yakın çevre düzeyi Düşük Okul Başarısı Fiziksel cezalandırma Ailede çatışmanın varlığı Sorunlu akranlarla dolaşma
3.Toplum Düzeyi Ateşli silahlara ulaşabilme Sosyoeekonomik durum Uyuşturucu ticareti Sosyal ağ kullanımının yaygın olmaması
4.Sosyal Düzey Gelir Eşitsizliği Şiddeti destekleyen kurallar

Kaynak: (Zengin, 2008:8)

Ergenlik dönemine uyarlanabilen saldırganlığın kişilik arasındaki ilişkisini inceleyen model ‘Büyük Beş Modeli’ en yaygın olarak kullanılan yaklaşımdır. Pek çok kültüre uyarlanmıştır (Goldberg,1990:1216–1229). Büyük Beş Modelinde dışadönüklük, uyumluluk, duygusal olarak dengede olma, sorumluluk ve deneyime açıklık olmak üzere beş kişilik boyutu bulunmaktadır. Uyumluluk, kişiler arası işbirlikçi ve fedakar olan kişilerdir. Duygusal olarak dengede olamama, duygusal kararsızlık, dışadönüklük, sosyal ve aktif olma durumu, sorumluluk kurallara bağlı olma, çalışkan olma, deneyime açıklık

ise, belirli bilgi seviyesinde soyut fikirlere sahip olma, sanatla uğraşma durumlarıdır. Kesitsel araştırmalar, yetişkinlerin ergenlere göre daha uyumlu ve sorumluluk sahibi olduğunu; ergenlerin ise yetişkinlere kıyasla daha dışadönük ve duygusal denge düzeylerinin daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Öz düzenleme tam olarak gelişmediği için duygusal olarak dengesizliği olan kişilerin saldırgan davranışları gösterme ihtimali daha yüksektir (Kaya ve Donat, 2023:1421–1433). Zorbalık uygulayan ergenlerle yapılan bir araştırmada, yaşlılarına göre daha dışadönük ve düşük uyumlu oldukları görülmüştür. Bunun sonucunda sosyal olarak beğenilmek isteyen ergenlerin kendi çıkarlarıyla meşgul olmak için zorbalık yaptıkları şeklinde yorumlanmıştır. Birçok araştırmada da, ergenlerin heyecan arayışı, dürtüsellik, nevrozizm, uyumluluğun düşük olması ve sorumluluğun düşük olması gibi kişilik özellikleri ile saldırganlık arasında pozitif ilişki bulunmuştur (Kaya ve Donat, 2023:1421–1433). Yapılan çalışmalar sonucu yaşam kalitesi azalan ergenlerde saldırganlık davranışını gösterdiği bildirilmiştir (Suldo vd., 2006:567-582). Bunun yanında araştırmalar saldırgan ergenlerde düşük akademik performans sosyal reddedilme, suçluluk ve çeşitli davranış bozukluklarının oluşabileceğini savunmaktadır. Ergenlerde saldırganlık sürecinin kaygı depresyon, madde kötüye kullanımı ve intihar eğilimiyle birlikte ölüm riskine kadar gittiği görülmektedir (Eugene vd., 2023:444–455). İleriki yıllarda ise saldırgan olan ergenlerin kötü ebeveynlik, olumsuz fiziksel sağlık problemleri ve mesleki işlevsizlik gibi durumlarla karşılaştığı bulunmuştur (Tian vd., 2019, 6). Ergenlerde saldırganlıkla ilişkili faktörlerin yapısını ayırt etmek bunun yanında negatif etkileri anlamak saldırganlığı önleme ve gelecekteki araştırmalara rehberlik etme sürecinde en önemli adımıdır (Fauzi vd., 2023:8).

1.4. ERGENLERDE DUYGUSAL VE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞUN SALDIRGANLIK ÜZERİNE ETKİSİ VE HEMŞİRELİK YAKLAŞIMI

Günümüzde pozitif ruh sağlığı kavramını inceleme sıklığı artmıştır. İyi oluş kavramı pozitif ruh sağlığının temel taşlarından biridir. İyi oluş kavramı yaşam kalitesi açısından çok önemlidir (Kılınçoğlu, 2020:6). Bu şekilde iyi oluş, mutluluk, iyilik hali kavramları ön plana çıkmıştır. Ergenlerin sosyal, duygusal fiziksel, psikolojik iyi olma halinin nesnel olarak sürdürülebildiği bunun öznel olarak da sürdürülebilmesi gerektiği konusunda birlik söz konusudur (Statham ve Chase, 2010:3–19). Ergenlerin doğru bir

şekilde karar verebilmeleri ve kendilerini doğru tanıyabilmeleri için duygusal ve psikolojik olarak iyi olmaları önemlidir. Duygusal ve psikolojik iyi olmaları ilerde daha olumlu ve pozitif ilişkiler geliştirmesini sağlar. Olumsuz duygular ile baş edemeyen ergenlerde saldırganlık davranışı için ciddi bir risk etkeni olduğu bildirilmektedir (Zhao, 2006:). Rana (2016:35)'nın ergenlerle yaptığı çalışmada olumlu duygulara sahip olmanın pozitif iyi oluş düzeyi ile anlamlı ilişki içinde olduğu bulunmuştur.

Psikolojik iyi oluş kavramı yaşamdan keyif almak, kendini iyi hissetmektir. Yapılan bir çalışmada, yaşanan tüm süreçleri olumlu değerlendirenler mutluluk ve sakinlik içinde olan bireyler hayattaki sorunlarla ve stres ile etkin bir şekilde başa çıkabilmektedirler. Bu sebeple problem çözme becerisinde duygusal ve psikolojik iyi oluş kavramı önem arz etmektedir (Sağar,2022:926-944).

Saldırganlık davranışlarını daha bütün olarak ele almaya çalışan kuram “Genel Saldırganlık Modeline” göre saldırganlık nedenleri çevresel ve kişisel faktörler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kişisel faktörler cinsiyet, kişilik, tutumlar kapsamaktadır. Arkadaşlık ilişkileri madde kullanımı, aile içi ilişkiler saldırganlığın çevresel faktörlerini oluşturmaktadır. Genel Saldırganlık Modeli'nin saldırganlığın nedenlerinden ruh halinin ve duygu durumlarının da önemli olduğundan bahsetmiştir. “Korku”, “öfke” bu iki ana başlık, duyguların olumsuzluğunu içermektedir. “Mutluluk”, “sevgi” iyi oluş vb. duygularını da olumlu duygular olarak tanımlamaktadır. Yapılan araştırmalarda insanlarda var olan öfke duygusunun saldırganlıkla ilişkisi tespit edilmiştir. Bu ilişki gözetilerek saldırganlığa neden olan bu olumsuz duyguların engellenmesi için duygu düzenlemeleri ile ilgili çalışmalar yapılmıştır (Pond vd.,2012: 326-337). Bireylerin olumlu duygular içerisinde olması, çevrelerine daha geniş bir perspektifle yaklaşma yeteneği kazandırmaktadır. Bu durum, empati seviyelerinin yükselmesine yol açarak, sadece kendi görüşlerini değil, başkalarının bakış açılarını da daha iyi anlamalarına yardımcı olur. Sonuç olarak, olumlu duygular, insanlar arasındaki çatışma ortamını hafifletir ve daha sağlam ilişkilerin kurulmasına katkıda bulunabilir (Yalçın ve Gençdoğan,2019:593-608). Saldırgan davranışların önlenmesindeki en önemli mesleklerden biri hemşirelik mesleğidir. Hemşireler toplum ruh sağlığı hizmetlerinde risk faktörlerini belirlemeleri ve önlem almaları ergenlerin korumalarına katkı sağlayacaktır. Saldırgan davranış mağdurları ve failleriyle en fazla etkileşim içinde olan tıbbi bakım veren hemşireler, saldırgan davranışların önlenmesi ve müdahale edilmesinde kilit bir rol oynamaktadır. Okul sağlığı hemşirelerine bu konuda büyük iş düşmektedir. Okul sağlığı ekibi hekim, hemşire, odyolog ve velilerden oluşmaktadır. Amerikan Okul Sağlığı

Birliği(American school Health Association=ASHA) okul sağlığı hemşireliğini bakım veren, danışmanlık yapan, vakalarda görev alan, eğitici meslek grubu olarak tanımlamıştır. İsveç, Norveç Kanada’da okul sağlığı hemşireliği önemli bir rol üstlenmektedir (Coşkun ve Bebiş, 2014:15-21).

Hemşireler,çalışmalarında öncelikle risk altındakiocukları belirlemeli, saldırgan davranışların nedenlerini ortaya koymalı ve yaş grubuna uygun müdahale girişimlerini planlanmalıdır. Saldırđan davranışlarının nedenlerinin anlaşılması daha doğru karar verilmesineyardımcı olur. Saldırđan davranışlar akran baskısında ya da birçok nedenden kaynaklanabilir, etkili nleme stratejilerini uygulayabilmek için önce riskler belirlenmelidir. Bu nedenle, hemşirelerin etkili nleme ve müdahale planlarını başarılı bir şekilde yürütebilmesi için yaşa bağlı farklılıkları göz ardı etmemesi, bu farklılıkları anlayarak süreci doğru bir şekilde uyarlayıp geliştirmesi büyük önem taşımaktadır.Ergenlerle görüşme yapılmalı güven veren bir iletişim dili kullanılmalı ve iyi bir dinleyici olunmalıdır.Hemşireler duygu yönetim tekniklerini ğretmeyealışmalıdır (Liu vd.,2013:156–168). Kimlik gelişiminin ve fiziksel değişimlerin olduğu bu dönemde ergenlere ait psikososyal özellikler göz önünde bulundurulması onları anlamak açısından kolaylık sağlayacaktır (Coşkun ve Bebiş,2014:15–23). Kişisel gelişim sorumluluğunu öğrenmesi, bireyin sağlığı açısından da önemli olup, bu durum kendine zarar verme olasılığının azalmasına katkı sağlayacaktır.Ergenlere karşı açık ve destekleyici olmayaalışılmalıdır.öfkelenen ergenlerde öfke kontrolünün sağlanması öfkesini doğru bir şekilde ifade etmesi sağlanmalı öfkenin altta yatan nedenlerinin araştırılması önemlilik arz etmektedir (Liu vd.,2013,156–168). Ergenlere yönelik olarak stresle başaçıkma stratejileri hakkında danışmanlık hizmetlerinin verilmesi ergenlerin pozitif duygular içinde olmasını ve kendilerini iyi hissetmelerini sağlayacaktır. Ayrıca, ergenlerin fiziksel aktiviteye yönlendirilmesiyle birlikte, fiziksel aktivitenin de anksiyete, depresyon gibi durumlarını azalttığı psikolojik iyi oluş durumunu arttırdığı belirtilmiştir (Coşkun ve Bebiş,2014:15-23).çalışmalarda ergenlerde bilinçli farkındalığın duyguları düzenleme, psikolojik sağamlık, umut, sorumluluk alma ile arasında pozitif ilişki varken depresyon, anksiyete, stres durumlarıyla da negatif ilişki bulunmuştur.

Hemşireler ğrencilere meditasyon tekniklerini yapma konusunda destek olabilir bu gibi teknikler konusunda danışmanlık yapabilirler (zen vd.,2023:154-169).

Hemşireler, ergenin durumu hakkında ailelerden bilgi almalı ve olası risklerle konusunda farkındalık oluşturmak için ailelere yönelik bilgilendirici eğitim düzenlemelidir (Wyman PA vd.,2008:1050).

Hemşireler, doğum öncesi dönemde ailelerle görüşerek beslenme şekilleri, alkol ve sigara kullanımlarını dikkat etmeleri hususunda uyarılarda bulunabilir Doğum ncesi dönemde hemşirelerin ailelerle görüşerek beslenme şekillerini, alkol, sigara kullanımlarını dikkat etmeleri hususunda uyarılarda bulunabilir (Liu vd.,2013:156–168).

Hemşireler, erken çocukluk döneminde ev ziyaretleri yoluyla önleyici süreçlere doğrudan katılabilir; bu da ilerleyen dönemlerde saldırgan davranışların azalmasına katkı sağlayabilir.Ebeveynlere, saldırganlığı önlemeye yönelik bilgilendirme yapılması ve çocuklarının çeşitli etkiliklere katılımının duygusal ve psikolojik iyi oluşa katkı sağlayacağı vurgulanması önemlidir.Ergene etkin bir danışmanlık ve eğitim vermek adına hemşireler rehber öğretmeniyle işbirliği içinde bir çalışma yürütülebilir (Coşkun ve Bebiş,2014:15–23).

BÖLÜM II

GEREÇ ve YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Tipi

Bu araştırma, lise öğrencilerinde duygusal ve psikolojik iyi oluşun saldırganlık düzeyine etkisini incelemek amacıyla tanımlayıcı bir çalışma olarak yapılmıştır.

2.2. Araştırmanın Soruları

- Lise öğrencilerinde duygusal ve psikolojik iyi oluş düzeyi nedir?
- Lise öğrencilerinde saldırganlık düzeyi nedir?
- Lise öğrencilerinde duygusal ve psikolojik iyi oluş düzeyi tanımlayıcı özelliklere göre farklılaşmaktadır mıdır?
- Lise öğrencilerinde saldırganlık düzeyi tanımlayıcı özelliklere göre farklılaşmakta mıdır?
- Lise öğrencilerinde duygusal ve psikolojik iyi oluş ile saldırganlık düzeyi arasında bir farklılık var mıdır?
- Lise öğrencilerinde duygusal ve psikolojik iyi oluş düzeyinin saldırganlık davranışları üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmakta mıdır?

2.3. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Özellikleri

Araştırma Ekim 2024-Mayıs 2025 tarihleri arasında Mersin İli Tarsus İlçesi'nde bulunan Gülserin Günaştı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde öğrenim gören öğrenciler ile yapılmıştır. Gülserin Günaştı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde 20 derslik bulunmaktadır. Toplam 564 öğrenci bulunmaktadır. Okulda 4 şube; 9.sınıf 111 öğrenci, 10. Sınıf 119 öğrenci, 11.sınıf 125 kişi 12.sınıf 209 öğrenci bulunmaktadır. Okulda 42 öğretmen görev yapmaktadır. Okulda 2 uygulama laboratuvarı ve 1 kütüphane bulunmaktadır. Okulda 9.10.11. sınıflar 2 saat olmak üzere beden eğitimi ve görsel sanat dersi görmektedirler. OBM (Okulda Bağımlılığa Müdahale) programı kapsamında

bağımlılıkla ilgili ayrıca teknoloji, siber zorbalık akran zorbalığıyla ilgili rehber öğretmenleri bütün sınıflara ayda 3,4 eğitim vermektedir.

2.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırma yapılan okul Mersin ili Tarsus İlçesi Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri arasından basit rastgele yöntemi ile seçilmiş olup, kurada Mersin İli Tarsus İlçesi Gülserin Günaştı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi çıkmıştır. Araştırmanın evrenini, Gülserin Günaştı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde 9.,10.,11.ve 12. sınıfta eğitim gören toplam 564 öğrenci oluşturmaktadır. Örneklem alınan bireylerin seçimi okuldaki öğrenci sayısına göre tabakalı rastgele örneklem yöntemi ile orantılı seçim yapılarak belirlenmiştir. Örneklem büyüklüğü evreni bilinen örneklem yöntemine göre hesaplanmış olup %90 güven aralığında 178 öğrenci olarak hesaplanmıştır. Çalışma süresinde örneklemden herhangi bir nedenle çıkabilecek olan kayıplar göz önünde bulundurularak örneklem sayısı %10 arttırılmış ve örneklem sayısı 195 olarak hesaplanmıştır.

Araştırmanın Değişkenleri

Bağımsız değişkenler: Sosyodemografik özellikler (yaş, cinsiyet, sınıf, başarı durumu, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, gelir durumu)

Bağımlı değişkenler: Duygusal ve Psikolojik İyi oluş Ölçeği puan ortalaması, Saldırganlık Ölçeği puan ortalaması

Araştırmaya Dahil Olma Kriterleri

1. Araştırmaya gönüllü olmak ve bilgilendirilmiş ebeveyn ve çocuk onamını imzalamak,
2. Gülserin Günaştı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde öğrenci olmak,
3. Türkçe konuşmak,
4. Araştırmanın yönergesini takip edecek entellektüel kapasiteye sahip öğrenciler araştırmaya dahil edilmiştir.

Araştırmadan Dışlama Kriterleri

1. Katılımcının araştırmayı bırakmak istemesi
2. Araştırma sırasında herhangi bir hastalığın oluşmasıdır.

2.5. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri aşağıdaki veri toplama araçları kullanılarak toplanmıştır:

1. Tanıtıcı Bilgi Formu (EK1)
2. Stirling Çocuklar için Duygusal ve Psikolojik İyi Oluş Ölçeği (SCDPİÖÖ) (EK2)

3. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği (EK3)

1.Tanıtıcı Bilgi Formu (EK1): Araştırmacılar tarafından literatür (Liu et al.,2013; Öngören,2020; Can ve Kağan,2024) taranarak hazırlanan form; öğrencinin yaşı, cinsiyeti, kaçınıcı sınıf oldukları, aile yapısı, anne ve babanın eğitim durumu, ekonomik gelir durumu, kardeş sayıları gibi 14 sorudan oluşmaktadır.

2.Stirling Çocuklar için Duygusal ve Psikolojik İyi Oluş Ölçeği (SCDPIOÖ) (EK2):

Liddle ve Carter tarafından geliştirilen ölçek, 2016 yılında Akın ve arkadaşları tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Tek boyutlu yapıya sahip olan ölçek, 12 madde içermekte ve 5’li Likert tipi ile değerlendirilmiştir (“Asla” 1, “Her zaman” 5 olacak şekilde). Ters kodlanan madde bulunmazken, yüksek puanlar bireylerin duygusal ve psikolojik iyi oluş seviyelerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Doğrulayıcı faktör analizi, ölçeğin tek boyutlu modelle iyi uyum sağladığını göstermiştir ($\chi^2= 96.87$, $sd= 54$, $RMSEA= .073$, $SRMR= .051$, $CFI= .93$, $IFI= .93$, $GFI= .90$). Madde-toplam korelasyon katsayıları .57 ile .73 arasında değişirken, Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .90 olarak belirlenmiştir (Akın vd.,2016). Bu çalışmada Duygusal ve Psikolojik İyi Oluş Ölçeği için Cronbach Alfa değeri 0,853 olarak bulunmuştur. Bu değer, ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğunu ve ölçek maddelerinin birbirleriyle tutarlı bir şekilde ölçüm yaptığını göstermektedir. Ölçeğin kullanımı için yazardan izin alınmıştır (EK-3)

3.Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği (EK4):

Buss ve Perry (1992) tarafından geliştirilen Saldırganlık Ölçeği’nin Türkçeye uyarlaması, Madran (2012) tarafından yapılmıştır. Beşli Likert tipi derecelendirmeye sahip olan 29 maddelik ölçek, saldırganlığı dört boyutta ölçmektedir: Fiziksel saldırganlık (9 madde): Fiziksel zarar verme eğilimi (13, 8, 2, 11, 25, 16, 29, 22 ve 5. maddeler), Sözel saldırganlık (5 madde): Sözel incitme davranışları (27, 6, 21, 14.ve 4. maddeler), Öfke (7 madde): Duygusal tepkiler ve kontrol (19, 28, 1, 18, 9, 23 ve 12. maddeler), Düşmanlık (8 madde): Bilişsel düzeyde saldırganlık(20, 24, 3, 26. 10, 15, 7.ve 17. maddeler) (Üstün,2021). Bu çalışma için yapılan Saldırganlık ölçeğine ait güvenirlik analizinde, genel saldırganlık puanı için Cronbach Alfa değeri 0,891 olarak hesaplanmıştır. Bu değer, ölçeğin oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir. Alt boyutlara bakıldığında ise fiziksel saldırganlık (0,869), düşmanlık (0,876), öfke (0,882) ve sözel saldırganlık (0,879) alt ölçeklerinin tümü yüksek iç tutarlılık değerlerine sahiptir. Bu sonuçlar, saldırganlık

ölçeğinin ve alt boyutlarının ölçtüğü kavramlar açısından güvenilir ve tutarlı olduğunu ortaya koymaktadır. Ölçeğin kullanımı için yazardan izin alınmıştır (**EK-5**)

2.6. Veri Toplama Yöntemi

Araştırmaya başlamadan önce gerekli etik kurul ve kurum izni alınmıştır. Araştırmanın yapıldığı kurumda öğrenim gören öğrenciler örneklem kriterleri açısından değerlendirilerek, kriterlere uygun olan öğrenciler ve ailelerinden bilgilendirilmiş gönüllü olur formu doğrultusunda çalışmaya katılma izni alınmıştır. Araştırma verileri gönüllülük esas alınarak, öğrencilerin ders saati dışında yüz yüze görüşme yöntemi -ile toplanmıştır. Öğrencilere uygulanan veri toplama ve ölçek formlarında, sınıf şube bilgisi, açık kimlik bilgisi alınmadan mahremiyete saygı duyularak veriler toplanmıştır.

2.7. Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmada elde edilen veriler bilgisayar ortamında IBM SPSS Statistics for Windows, Version 22.0 (SPSS INC., Chicago, IL, USA) istatistik programı aracılığıyla değerlendirilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin tanımlayıcı özelliklerinin belirlenmesinde frekans ve yüzde analizlerinden, ölçeğin incelenmesinde ortalama ve standart sapma istatistiklerinden faydalanılmıştır.

Araştırma değişkenlerinin normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek üzere Kurtosis (Basıklık) ve Skewness (Çarpıklık) değerleri aşağıdaki tabloda incelenmiştir

Tablo 1.4. Normal Dağılım

	Basıklık	Çarpıklık
Duygusal Ve Psikolojik İyi Oluş Toplam	-0,124	-0,217
Saldırganlık Toplam	-0,294	0,044
Fiziksel Saldırganlık	-0,020	0,431
Düşmanlık	-0,591	-0,251
Öfke	-0,820	-0,070
Sözel Saldırganlık	0,162	0,485

İlgili literatürde, değişkenlerin basıklık çarpıklık değerlerine ilişkin sonuçların +1.5 ile -1.5 (Tabachnick ve Fidell,2013), +2.0 ile -2.0 (George, ve Mallery,2010) arasında olması normal dağılım olarak kabul edilmektedir. Değişkenlerin normal dağılım gösterdiği

belirlenmiştir. Verilerin analizinde parametrik yöntemler kullanılmıştır.

Öğrencilerin ölçek düzeylerini belirleyen boyutlar arasındaki ilişkiler pearson korelasyon ve lineer regresyon analizleri aracılığıyla incelenmiştir. Öğrencilerin tanımlayıcı özelliklerine göre ölçek düzeylerindeki farklılaşmaların incelenmesinde bağımsız gruplar t-testi, tek yönlü varyans analizi (Anova) ve post hoc (Tukey, LSD) analizlerinden faydalanılmıştır.

2.8. Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmaya başlamadan önce, Tarsus Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan (26.07.2024 tarih ve 2024/07 sayılı) izin alınmıştır. Araştırmanın yürütülmesi için 19.11.2024 tarihinde Mersin İl Milli Eğitim Müdürlüğünden araştırma izini alınmıştır. Elde edilen bilgilerin araştırma raporu dışında herhangi bir yerde kullanılmayacağı ve katılımcıların araştırmadan istedikleri zaman ayrılacakları belirtilerek bilgilendirme yapılmıştır. Araştırmanın amacı, verilerin toplanması, nasıl kullanılacağı ve saklanması hakkındaki bilgileri oluşturan bilgilendirilmiş onam formu öğrenci ve ebeveyne araştırmacı tarafından imzalatılmıştır.

2.9. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma Türkiye'nin Akdeniz Bölgesi'nde yer alan bir ilçenin sağlık meslek lisesindeki öğrencilere uygulanmıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden, gönüllü öğrencilerle sınırlıdır. Bu nedenle elde edilen bulgular, tüm evrene genellenemez. Toplanan verilerde ayrıca teknoloji ile ilgili bilgilere değinilmemiştir.

BÖLÜM III

BULGULAR

Bu bölümde, lise öğrencilerinde duygusal ve psikolojik iyi oluşun saldırganlık düzeylerine etkisini incelemek amacıyla yapılan çalışmanın bulguları yer almaktadır.

Öğrencilerin tanımlayıcı özelliklerine yönelik bulgular aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3.1. Öğrencilerin Tanımlayıcı Özelliklere Göre Dağılımı (N= 200)

Gruplar	(n)	(%)
Cinsiyet		
Kadın	159	79,5
Erkek	41	20,5
Yaş		
14	66	33,0
15	61	30,5
16	50	25,0
17	23	11,5
Sınıf		
9.sınıf	82	41,0
10.sınıf	52	26,0
11.sınıf	41	20,5
12.sınıf	25	12,5
Annenin Eğitimi		
İlkokul Ve Altı	107	53,5
Ortaokul	36	18,0
Lise Ve Üzeri	57	28,5
Babanın Eğitimi		
İlkokul Ve Altı	78	39,0
Ortaokul	55	27,5
Lise Ve Üzeri	67	33,5
Birlikte Yaşadığı Kişiler		
Anne Ve Baba Birlikte	167	83,5
Anne İle	15	7,5
Baba İle	7	3,5
Akraba İle	6	3,0
Yurtta	1	0,5
Diğer	4	2,0
Gelir Durumu		
Gelir Gidere Denk	115	57,5

Gelir Giderden Fazla	39	19,5
Gelir Giderden Az	46	23,0
Kardeş Sayısı		
0-2	87	43,5
3-4	91	45,5
5 Ve Üzeri	22	11,0
Anne Çalışma Durumu		
Evet	51	25,5
Hayır	149	74,5
Baba Çalışma Durumu		
Evet	163	81,5
Hayır	37	18,5
Anne Baba Birlikteliği		
Birlikteler	169	84,5
Ayrı Veya Vefat	31	15,5
Travmatik Yaşantı Varlığı		
Evet	39	19,5
Hayır	161	80,5
Saldırgan Davranışta Bulunma		
Evet	50	25,0
Hayır	150	75,0
Saldırgan Davranışa Maruz Kalma		
Evet	43	21,5
Hayır	157	78,5
Akademik Başarı		
Kötü	11	5,5
Orta	122	61,0
İyi	67	33,5

n: Sayı %: Yüzde

Araştırmaya katılan öğrencilerin tanımlayıcı özellikleri Tablo 3.1’de incelenmiştir. Öğrencilerin %79,5’inin kadın, %20,5’inin erkek olduğu, yaş dağılımı incelendiğinde, en fazla öğrencinin 14 yaşında (%33,0) olduğu, bunu sırasıyla 15 yaş (%30,5), 16 yaş (%25,0) ve 17 yaş (%11,5) gruplarının takip ettiği görülmektedir. Öğrencilerin ebeveynlerinin eğitim durumuna bakıldığında, annelerin %53,5’inin ilköğretim

ve altı, %18,0'inin ortaokul ve %28,5'inin lise ve üzeri eğitim seviyesine sahip olduğu görülmektedir. Babaların eğitim düzeyi ise %39,0 ilkokul ve altı, %27,5 ortaokul ve %33,5 lise ve üzeri olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin büyük çoğunluğu anne ve babasıyla birlikte (%83,5) yaşarken, %7,5'i yalnızca annesiyle, %3,5'i yalnızca babasıyla, %3,0'ü bir akrabasıyla, %0,5'i yurttan ve %2,0'si diğer bireylerle yaşadığını belirtmiştir.

Ailelerin gelir durumları değerlendirildiğinde, %57,5'inin gelirinin giderine denk, %19,5'inin gelirinin giderinden fazla ve %23,0'ünün gelirinin giderinden az olduğu görülmektedir. Kardeş sayısı bakımından öğrencilerin %43,5'inin 0-2 kardeşi, %45,5'inin 3-4 kardeşi ve %11,0'inin 5 ve üzeri kardeşi olduğu tespit edilmiştir. Annelerin çalışma durumu incelendiğinde, %25,5'i çalışırken, %74,5'i çalışmamaktadır. Babaların ise %81,5'i çalışmakta, %18,5'i çalışmamaktadır.

Öğrencilerin ebeveynlerinin birliktelik durumu incelendiğinde, %84,5'inin anne ve babasının birlikte yaşadığı, %15,5'inin ise ebeveynlerinin ayrı olduğu veya birinin vefat ettiği belirlenmiştir. Travmatik yaşantı varlığı açısından öğrencilerin %19,5'i travmatik bir deneyim yaşadığını, %80,5'i ise böyle bir deneyimi olmadığını ifade etmiştir. Saldırgan davranışta bulunma durumuna bakıldığında, %25,0'i saldırgan davranış sergilediğini, %75,0'i ise saldırgan davranışta bulunmadığını belirtmiştir. Saldırgan davranışa maruz kalma durumu ise %21,5 oranında evet, %78,5 oranında hayır olarak belirlenmiştir.

Akademik başarı düzeyine ilişkin veriler incelendiğinde, öğrencilerin %5,5'inin akademik başarısının kötü, %61,0'inin orta, %33,5'inin ise iyi olduğu görülmüştür.

Tablo 3.2. Duygusal Ve Psikolojik İyi Oluş Ölçeği İle Saldırganlık Ölçeği Puan Ortalamaları

Ölçekler ve Alt Boyutları	N	Ort	Ss	Min.	Maks.	Alpha
Duygusal ve Psikolojik İyi Oluş Toplam	200	37,435	8,715	12,000	56,000	0,853
Saldırganlık Toplam	200	82,990	18,677	40,000	133,000	0,891
Fiziksel Saldırganlık	200	22,240	7,220	9,000	44,000	0,869
Düşmanlık	200	26,115	6,103	9,000	39,000	0,876
Öfke	200	20,290	6,289	7,000	34,000	0,882
Sözel Saldırganlık	200	14,345	3,392	5,000	25,000	0,879

Bu araştırmada, öğrencilerin duygusal ve psikolojik iyi oluş düzeyleri incelenmiştir. Duygusal ve Psikolojik İyi Oluş Ölçeği'nden alınan toplam puan ortalaması $37,435 \pm 8,715$ olarak bulunmuştur. Ölçekten alınan en düşük puan 12, en yüksek puan ise 56

olarak belirlenmiştir.

Bu araştırmada, öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ve saldırganlık alt boyutları incelenmiştir. Genel saldırganlık puan ortalaması $82,990 \pm 18,677$ olarak bulunmuş, en düşük puan 40, en yüksek puan ise 133 olarak belirlenmiştir. Fiziksel saldırganlık alt boyutunda öğrencilerin puan ortalaması $22,240 \pm 7,220$ olup, puanlar 9 ile 44 arasında değişmektedir. Düşmanlık boyutunda ortalama $26,115 \pm 6,103$ olarak belirlenmiş, en düşük puan 9, en yüksek puan 39 olarak ölçülmüştür. Öfke alt boyutunda öğrencilerin ortalama puanı $20,290 \pm 6,289$ olup, puan aralığı 7 ile 34 arasında değişmektedir. Sözel saldırganlık alt boyutunda ise puan ortalaması $14,345 \pm 3,392$ olarak hesaplanmış, en düşük puan 5, en yüksek puan ise 25 olarak belirlenmiştir.

Tablo 3.3. Duygusal Ve Psikolojik İyi Oluş Puanlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Farklılaşma Durumu

Demografik Özellikler	n	Duygusal Ve Psikolojik İyi Oluş Toplam
Cinsiyet		Ort $\pm$ SS
Kadın	159	37,132 $\pm$ 8,853
Erkek	41	38,610 $\pm$ 8,154
t=		-0,968
p=		0,334
Sınıf		Ort $\pm$ SS
9.sınıf	82	39,671 $\pm$ 8,046
10.sınıf	52	37,000 $\pm$ 8,946
11.sınıf	41	33,756 $\pm$ 9,268
12.sınıf	25	37,040 $\pm$ 7,564
F=		4,523
p=		0,004
PostHoc=		1>3 (p<0.05)
Annenin Eğitimi		Ort $\pm$ SS
İlkokul Ve Altı	107	37,636 $\pm$ 8,372
Ortaokul	36	35,417 $\pm$ 8,313
Lise Ve Üzeri	57	38,333 $\pm$ 9,514
F=		1,301
p=		0,275
Babanın Eğitimi		Ort $\pm$ SS
İlkokul Ve Altı	78	35,615 $\pm$ 8,060
Ortaokul	55	35,491 $\pm$ 9,157
Lise Ve Üzeri	67	41,149 $\pm$ 7,970
F=		9,980
p=		0,000
PostHoc=		3>1, 3>2 (p<0.05)
Gelir Durumu		Ort $\pm$ SS
Gelir Gidere Denk	115	38,026 $\pm$ 8,408
Gelir Giderden Fazla	39	39,795 $\pm$ 8,234
Gelir Giderden Az	46	33,957 $\pm$ 9,023
F=		5,607
p=		0,004

PostHoc=		1>3, 2>3 (p<0.05)
Kardeş Sayısı		Ort ± SS
0-2	87	38,195±8,978
3-4	91	36,923±8,816
5 Ve Üzeri	22	36,546±7,223
F=		0,600
p=		0,550
Anne Çalışma Durumu		Ort ± SS
Evet	51	38,059±8,941
Hayır	149	37,222±8,656
t=		0,591
p=		0,555
Baba Çalışma Durumu		Ort ± SS
Evet	163	37,693±8,571
Hayır	37	36,297±9,360
t=		0,879
p=		0,380
Anne Baba Birlikteliği		Ort ± SS
Birlikteler	169	37,651±8,856
Ayrı veya Vefat	31	36,258±7,929
t=		0,817
p=		0,415
Travmatik Yaşantı Varlığı		Ort ± SS
Evet	39	33,667±7,495
Hayır	161	38,348±8,764
t=		-3,073
p=		0,002
Saldırgan Davranışta Bulunma		Ort ± SS
Evet	50	33,560±7,568
Hayır	150	38,727±8,711
t=		-3,748
p=		0,000
Saldırgan Davranışa Maruz Kalma		Ort ± SS
Evet	43	34,302±7,848
Hayır	157	38,293±8,766
t=		-2,702
p=		0,007
Akademik Başarı		Ort ± SS
Kötü	11	23,364±6,500
Orta	122	36,918±7,918
İyi	67	40,687±7,964
F=		23,579
p=		0,000
PostHoc=		2>1, 3>1, 3>2 (p<0.05)

F: Anova Testi; t: Bağımsız Gruplar T-Testi; PostHoc: Tukey, LSD

Öğrencilerin duygusal ve psikolojik iyi oluş puanlarının tanımlayıcı özelliklere göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Cinsiyet değişkeni açısından değerlendirildiğinde, kadın öğrencilerin (37,132 ± 8,853) duygusal ve psikolojik iyi oluş puan ortalaması erkek öğrencilerinkine (38,610 ± 8,154) kıyasla daha düşük olmasına

rağmen, bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Öğrencilerin sınıf düzeyine göre duygusal ve psikolojik iyi oluş puanlarında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. **9. sınıf öğrencileri ($39,671 \pm 8,046$) ile 11. sınıf öğrencileri ($33,756 \pm 9,268$) arasında anlamlı bir fark bulunmuş ($p < 0,05$), 9. sınıf öğrencilerinin duygusal ve psikolojik iyi oluş seviyelerinin daha yüksek olduğu görülmüştür.

Anne eğitim düzeyinin duygusal ve psikolojik iyi oluş üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı belirlenmiştir. Ancak baba eğitim düzeyinin bu değişken üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu saptanmıştır. Lise ve üzeri eğitim düzeyine sahip babaların çocuklarının duygusal ve psikolojik iyi oluş puanlarının ($41,149 \pm 7,970$), ilkökul ($35,615 \pm 8,060$) ve ortaokul mezunu babaların çocuklarına ($35,491 \pm 9,157$) kıyasla anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). Öğrencilerin ailelerinin ekonomik durumu ile duygusal ve psikolojik iyi oluş puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Gelir düzeyi yüksek olan öğrencilerin ($39,795 \pm 8,234$) ve gelir-gider dengesi olan öğrencilerin ($38,026 \pm 8,408$) duygusal iyi oluş düzeylerinin, gelir giderden az olan öğrencilere ($33,957 \pm 9,023$) kıyasla anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir ($p < 0,05$). Kardeş sayısı, annenin çalışma durumu, babanın çalışma durumu ve anne-baba birlikteliği gibi değişkenler açısından öğrencilerin duygusal ve psikolojik iyi oluş düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Travmatik yaşantı geçirmiş öğrencilerin ($33,667 \pm 7,495$) duygusal ve psikolojik iyi oluş puanları, travmatik bir deneyimi olmayan öğrencilere ($38,348 \pm 8,764$) kıyasla anlamlı derecede daha düşük bulunmuştur. Benzer şekilde, saldırgan davranışta bulunan öğrencilerin ($33,560 \pm 7,568$) ve saldırgan davranışa maruz kalan öğrencilerin ($34,302 \pm 7,848$) duygusal ve psikolojik iyi oluş düzeyleri, bu tür deneyimler yaşamayan öğrencilere kıyasla anlamlı derecede düşük bulunmuştur ($p < 0,05$).

Akademik başarı değişkeni açısından yapılan incelemede, akademik başarı düzeyinin duygusal ve psikolojik iyi oluş üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu belirlenmiştir ($F = 23,579$, $p = 0,000$). Akademik başarı seviyesi düşük olan öğrencilerin ($23,364 \pm 6,500$) duygusal ve psikolojik iyi oluş puanları, orta düzey akademik başarıya sahip ($36,918 \pm 7,918$) ve yüksek akademik başarıya sahip ($40,687 \pm 7,964$) öğrencilere kıyasla anlamlı derecede daha düşük bulunmuştur ($p < 0,05$).

Tablo 3.4. Saldırganlık Puanlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Farklılaşma Durumu

Demografi k	n	Saldırganlık Toplam	Fiziksel Saldırganlık	Düşmanlık	Öfke	Sözel Saldırganlık
----------------	---	------------------------	--------------------------	-----------	------	-----------------------

Özellikler						
Cinsiyet		Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS
Kadın	15	84,390±18,31	22,403±7,04	26,774±6,12	20,887±6,11	14,327±3,35
	9	4	1	2	6	2
Erkek	41	77,561±19,29	21,610±7,94	23,561±5,37	17,976±6,49	14,415±3,58
	9	0	0	1	0	5
t=		2,105	0,626	3,068	2,684	-0,147
p=		0,037	0,532	0,002	0,008	0,883
Sınıf		Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS
9.sınıf	82	79,549±19,90	20,890±7,29	25,439±6,53	19,049±6,48	14,171±3,35
		2	5	8	6	1
10.sınıf	52	85,827±17,32	23,077±7,31	27,519±6,25	21,385±5,82	13,846±3,70
		1	1	1	5	2
11.sınıf	41	89,488±14,52	24,829±5,95	27,195±4,84	22,220±5,46	15,244±3,03
		3	8	9	1	1
12.sınıf	25	77,720±20,18	20,680±7,63	23,640±5,30	18,920±6,92	14,480±3,31
		6	1	6	8	8
F=		3,799	3,458	3,150	3,389	1,429
p=		0,011	0,017	0,026	0,019	0,235
PostHoc=		3>1, 3>4 (p<0.05)	3>1, 3>4 (p<0.05)	2>4, 3>4 (p<0.05)	2>1, 3>1, 3>4 (p<0.05)	
Annenin Eğitimi		Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS
İlkokul	10	81,430±18,65	22,234±7,32	25,374±6,08	19,495±6,10	14,327±3,42
Altı	7	6	2	7	3	2
Ortaokul	36	89,222±16,33	24,111±7,55	28,917±4,43	21,722±5,64	14,472±3,02
		2	5	0	0	8
Lise	57	81,983±19,58	21,070±6,66	25,737±6,61	20,877±6,87	14,298±3,60
Üzeri		0	8	3	7	0
F=		2,498	1,976	4,874	2,058	0,032
p=		0,085	0,141	0,009	0,130	0,969
PostHoc=				2>1, 2>3 (p<0.05)		
Babanın Eğitimi		Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS
İlkokul	78	84,603±18,57	22,936±7,35	26,769±5,62	20,180±6,08	14,718±3,45
Altı		9	3	9	3	6
Ortaokul	55	84,036±18,39	22,364±7,15	26,400±6,08	21,291±6,36	13,982±3,59
		1	0	5	2	8
Lise	67	80,254±18,99	21,328±7,13	25,119±6,59	19,597±6,45	14,209±3,14
Üzeri		2	2	3	3	1
F=		1,097	0,904	1,405	1,117	0,839
p=		0,336	0,407	0,248	0,329	0,434
Gelir Durumu		Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS
Gelir	11	84,244±17,33	22,678±7,00	26,217±5,88	20,800±5,95	14,548±3,10
Gidere	5	3	6	8	6	4
Denk						
Gelir	39	78,385±20,88	21,077±7,56	23,923±6,20	19,026±6,98	14,359±3,43
Giderden		0	9	9	3	7
Fazla						
Gelir	46	83,761±19,75	22,130±7,49	27,717±6,12	20,087±6,46	13,826±4,01
Giderden		5	4	7	3	3
Az						
F=		1,491	0,721	4,251	1,193	0,742
p=		0,228	0,487	0,016	0,306	0,477
PostHoc=				1>2, 3>2		

(p<0.05)

Kardeş Sayısı		Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS
0-2	87	82,609±17,628	22,069±6,594	25,747±6,136	20,437±6,117	14,356±2,957
3-4	91	82,593±18,683	22,088±7,240	26,209±6,058	20,198±6,367	14,099±3,461
5 Ve Üzeri	22	86,136±22,919	23,546±9,450	27,182±6,299	20,091±6,907	15,318±4,540
F=		0,348	0,402	0,502	0,044	1,147
p=		0,706	0,670	0,606	0,957	0,320
Anne Çalışma Durumu		Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS
Evet	51	82,000±17,909	21,784±7,167	25,588±6,457	20,059±6,224	14,569±3,132
Hayır	149	83,329±18,979	22,396±7,256	26,295±5,989	20,369±6,330	14,269±3,483
t=		-0,438	-0,521	-0,713	-0,303	0,545
p=		0,662	0,603	0,477	0,762	0,587
Baba Çalışma Durumu		Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS
Evet	163	82,301±19,064	21,853±7,215	26,037±6,387	20,123±6,287	14,288±3,390
Hayır	376	86,027±16,766	23,946±7,090	26,460±4,712	21,027±6,331	14,595±3,436
t=		-1,096	-1,598	-0,379	-0,789	-0,495
p=		0,274	0,112	0,648	0,431	0,621
Anne Baba Birlikteliği		Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS
Birlikteler	169	83,160±18,454	22,231±7,052	26,178±6,272	20,402±6,278	14,349±3,360
Ayrı Veya Vefat	319	82,065±20,139	22,290±8,206	25,774±5,162	19,677±6,421	14,323±3,618
t=		0,299	-0,042	0,337	0,589	0,040
p=		0,765	0,966	0,736	0,557	0,968
Travmatik Yaşantı Varlığı		Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS
Evet	39	90,769±19,732	25,000±8,451	28,846±4,992	22,154±6,285	14,769±3,752
Hayır	161	81,106±17,973	21,571±6,751	25,453±6,177	19,839±6,226	14,242±3,303
t=		2,955	2,702	3,186	2,080	0,870
p=		0,004	0,022	0,002	0,039	0,385
Saldırgan Davranışta Bulunma		Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS
Evet	50	98,260±14,713	27,940±5,978	29,540±5,376	24,680±4,613	16,100±3,754
Hayır	150	77,900±17,040	20,340±6,583	24,973±5,915	18,827±6,100	13,760±3,058
t=		7,559	7,228	4,833	6,215	4,417
p=		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Saldırgan		Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS

Davranışa Maruz Kalma						
Evet	43	92,116±17,64 2	26,093±7,95 8	28,698±5,51 0	22,186±5,52 6	15,140±3,92 5
Hayır	15 7	80,490±18,21 9	21,185±6,65 1	25,408±6,08 3	19,771±6,40 1	14,127±3,21 0
t=		3,732	4,104	3,204	2,254	1,743
p=		0,000	0,000	0,002	0,017	0,125
Akademik Başarı		Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS
Kötü	11	85,546±9,647 4	24,364±6,05 4	27,546±5,31 7	19,909±3,98 6	13,727±2,97 0
Orta	12 2	85,844±17,36 6	23,492±6,79 0	26,426±5,72 5	21,312±5,88 6	14,615±3,41 0
İyi	67	77,373±20,89 4	19,612±7,51 4	25,313±6,83 8	18,493±6,93 6	13,955±3,41 8
F=		4,728	7,166	1,039	4,520	1,011
p=		0,010	0,001	0,356	0,012	0,366
PostHoc=		2>3 (p<0.05)	1>3, 2>3 (p<0.05)		2>3 (p<0.05)	

F: Anova Testi; t: Bağımsız Gruplar T-Testi; PostHoc: Tukey, LSD

Tabloda, cinsiyet değişkeni açısından yapılan analizde, kadın öğrencilerin toplam saldırganlık puanı ($84,390 \pm 18,314$), erkek öğrencilerin puanına ($77,561 \pm 19,299$) kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p = 0,037$). Bununla birlikte, düşmanlık ($p = 0,002$) ve öfke ($p = 0,008$) alt boyutlarında anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Buna karşılık, fiziksel ve sözel saldırganlık boyutlarında cinsiyete bağlı anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > 0,05$).

Sınıf düzeyine göre saldırganlık puanları incelendiğinde, 11. sınıf öğrencilerinin toplam saldırganlık puanlarının ($89,488 \pm 14,523$) 9. sınıf ($79,549 \pm 19,902$) ve 12. sınıf ($77,720 \pm 20,186$) öğrencilerine kıyasla anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, fiziksel saldırganlık alt boyutu puanlarının 11. sınıf öğrencilerinde, düşmanlık alt boyutu puanlarının ise 9. sınıf öğrencilerinde diğer sınıf düzeylerine göre daha yüksek olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). Öfke boyutunda ise 10. sınıf ve 11. sınıf öğrencilerinin puanlarının 9. sınıf öğrencilerinden anlamlı derecede yüksek olduğu saptanmıştır ($p < 0,05$, PostHoc: $2>1$, $3>1$, $3>4$).

Anne ve baba eğitimi açısından yapılan analizde, annenin eğitim seviyesi ile saldırganlık arasında genel anlamda anlamlı bir fark bulunmamakla birlikte, düşmanlık alt boyutunda anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p = 0,009$). Ortaokul mezunu annelerin çocuklarının ($89,222 \pm 16,332$) düşmanlık toplam puanlarının, ilkokul ve lise mezunu annelerin çocuklarına kıyasla anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir.

Babanın eğitim seviyesine göre yapılan analizde ise saldırganlık puanları açısından

anlamli bir farklılık tespit edilmemiştir ($p > 0,05$).

Gelir durumu ile saldırganlık puanları arasındaki ilişki incelendiğinde, düşmanlık alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p = 0,016$). Geliri giderine denk olan öğrenciler ($26,217 \pm 5,888$) ve gelir giderden az olan öğrenciler ($27,717 \pm 6,127$), gelir giderden fazla olan öğrencilere ($23,923 \pm 6,209$) kıyasla daha yüksek düşmanlık puanlarına sahiptir.

Kardeş sayısı, anne-baba çalışma durumu ve anne-baba birlikteliği değişkenleri açısından yapılan analizlerde, öğrencilerin saldırganlık puanlarında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir ($p > 0,05$).

Travmatik yaşantıya sahip öğrencilerin toplam saldırganlık toplam puanlarının ($90,769 \pm 19,732$), travmatik yaşantısı olmayan öğrencilere ($81,106 \pm 17,973$) kıyasla anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, fiziksel saldırganlık ($p = 0,022$), düşmanlık ($p = 0,002$) ve öfke ($p = 0,039$) alt boyutlarında da travmatik yaşantıya sahip öğrencilerin puanlarının anlamlı şekilde yüksek olduğu görülmüştür.

Saldırgan davranışta bulunma ve saldırgan davranışa maruz kalma değişkenleri açısından yapılan analizler, saldırganlık eğilimleri üzerinde önemli farklılıklar ortaya koymuştur. Saldırgan davranışta bulunan öğrencilerin toplam saldırganlık puanı ($98,260 \pm 14,713$), saldırgan davranış göstermeyen öğrencilere ($77,900 \pm 17,040$) kıyasla anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur. Aynı şekilde, saldırgan davranışa maruz kalan öğrencilerin toplam saldırganlık puanları ($92,116 \pm 17,642$), saldırganlığa maruz kalmayan öğrencilere ($80,490 \pm 18,219$) kıyasla anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Akademik başarı ile saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($p = 0,010$). Orta akademik başarıya sahip öğrencilerin toplam saldırganlık puanı ($85,844 \pm 17,366$), iyi akademik başarıya sahip öğrencilerden ($77,373 \pm 20,894$) anlamlı derecede yüksektir. Ayrıca, fiziksel saldırganlık alt boyutunda düşük ve orta akademik başarı düzeyine sahip öğrencilerin puanları, yüksek akademik başarıya sahip öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksektir. Benzer şekilde, öfke alt boyutunda da orta akademik başarıya sahip öğrencilerin puanları yüksek akademik başarı grubuna göre daha yüksektir.

Tablo 3.2. Duygusal Ve Psikolojik İyi Oluş İle Saldırganlık Puanları Arasında Korelasyon Analizi

Özellikler		Duygusal Ve Psikolojik İyi Oluş Toplam
Saldırganlık Toplam	r	-0,390**
	p	0,000
Fiziksel Saldırganlık	r	-0,251**

	p	0,000
Düşmanlık	r	-0,446**
	p	0,000
Öfke	r	-0,325**
	p	0,000
Sözel Saldırganlık	r	-0,208**
	p	0,003

*<0,05; **<0,01; Pearson Korelasyon Analizi

Tablo 3.3. Duygusal Ve Psikolojik İyi Oluşun Saldırganlık Üzerine Etkisi

Bağımsız Değişken	Standart Edilmemiş Katsayılar		Standart Edilmiş Katsayılar	t	p	%95 Güven Aralığı	
	B	SE	β			Alt	Üst
Sabit	114,280	5,390		21,203	0,000	103,651	124,908
Duygusal Ve Psikolojik İyi Oluş	-0,836	0,140	-0,390	-5,960	0,000	-1,112	-0,559
Toplam							

*Bağımlı Değişken=Saldırganlık Toplam, $R=0,390$; $R^2=0,148$; $F=35,520$; $p=0,000$; Durbin Watson Değeri=1,781

Yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre, duygusal ve psikolojik iyi oluşun saldırganlık üzerinde anlamlı ve negatif bir etkisi olduğu belirlenmiştir ($p < 0,001$). Modelin genel anlamlılığı incelendiğinde, regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır ($F = 35,520$, $p < 0,001$). Ayrıca, bağımsız değişken olan duygusal ve psikolojik iyi oluş, saldırganlık toplam varyansının %14,8'ini açıklamaktadır ($R^2 = 0,148$).

Regresyon katsayısı ($B = -0,836$) incelendiğinde, duygusal ve psikolojik iyi oluş puanında meydana gelen her bir birimlik artışın, saldırganlık puanında 0,836 birimlik bir azalmaya yol açtığı görülmektedir. Standartlaştırılmış regresyon katsayısı ($\beta = -0,390$), duygusal ve psikolojik iyi oluşun saldırganlık üzerindeki orta düzeyde negatif bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Durbin-Watson değeri (1,781), modelde otokorelasyon probleminin olmadığını göstermektedir.

Tablo-3.4: Duygusal Ve Psikolojik İyi Oluşun Fiziksel Saldırganlık Üzerine Etkisi

Bağımsız Değişken	Standart Edilmemiş Katsayılar		Standart Edilmiş Katsayılar	t	p	%95 Güven Aralığı	
	B	SE	β			Alt	Üst

Sabit	30,032	2,190		13,712	0,000	25,713	34,352
Duygusal Ve Psikolojik İyi Oluş Toplam	-0,208	0,057	-0,251	-3,652	0,000	-0,321	-0,096
*Bağımlı Değişken=Fiziksel Saldırganlık, $R=0,251$; $R^2=0,058$; $F=13,340$; $p=0,000$; Durbin Watson Değeri=1,746							

Yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre, duygusal ve psikolojik iyi oluşun fiziksel saldırganlık üzerinde anlamlı ve negatif bir etkisi olduğu belirlenmiştir ($B = -0,208$, $p < 0,001$). Modelin genel anlamlılığı incelendiğinde, regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır ($F = 13,340$, $p < 0,001$). Ancak, bağımsız değişken olan duygusal ve psikolojik iyi oluş, fiziksel saldırganlık toplam varyansının yalnızca %5,8'ini açıklamaktadır ($R^2 = 0,058$). Regresyon katsayısı ($B = -0,208$) incelendiğinde, duygusal ve psikolojik iyi oluş puanında meydana gelen her bir birimlik artışın, fiziksel saldırganlık puanında 0,208 birimlik bir azalmaya neden olduğu görülmektedir. Standartlaştırılmış regresyon katsayısı ($\beta = -0,251$), duygusal ve psikolojik iyi oluşun fiziksel saldırganlık üzerinde düşük düzeyde negatif bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Durbin-Watson değeri (1,746) modelde otokorelasyon sorununun olmadığını göstermektedir.

Tablo-3.5: Duygusal ve Psikolojik İyi Oluşun Düşmanlık Üzerine Etkisi

Bağımsız Değişken	Standart Edilmemiş Katsayılar		Standart Edilmiş Katsayılar	t	p	%95 Güven Aralığı	
	B	SE	β			Alt	Üst
Sabit	37,806	1,712		22,083	0,000	34,430	41,182
Duygusal Ve Psikolojik İyi Oluş Toplam	-0,312	0,045	-0,446	-7,011	0,000	-0,400	-0,224
*Bağımlı Değişken=Düşmanlık, $R=0,446$; $R^2=0,195$; $F=49,152$; $p=0,000$; Durbin Watson Değeri=1,842							

Yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre, duygusal ve psikolojik iyi oluşun düşmanlık üzerinde anlamlı ve negatif bir etkisi olduğu belirlenmiştir ($B = -0,312$, $p < 0,001$).

Modelin genel anlamlılığı incelendiğinde, regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır ($F = 49,152$, $p < 0,001$). Ayrıca, duygusal ve psikolojik iyi oluş, düşmanlık toplam varyansının %19,5'ini açıklamaktadır ($R^2 = 0,195$). Bu oran, duygusal ve psikolojik iyi oluşun düşmanlık üzerindeki etkisinin orta düzeyde olduğunu göstermektedir.

Regresyon katsayısı ($B = -0,312$) incelendiğinde, duygusal ve psikolojik iyi oluş

puanında meydana gelen her bir birimlik artışın, düşmanlık puanında 0,312 birimlik bir azalmaya neden olduğu görülmektedir. Standartlaştırılmış regresyon katsayısı ($\beta = -0,446$), duygusal ve psikolojik iyi oluşun düşmanlık üzerinde orta düzeyde negatif bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Durbin-Watson değeri (1,842) modelde otokorelasyon sorununun olmadığını göstermektedir.

Tablo 3.6. Duygusal Ve Psikolojik İyi Oluşun Öfke Üzerine Etkisi

Bağımsız Değişken	Standart Edilmemiş Katsayılar		Standart Edilmiş Katsayılar	t	p	%95 Güven Aralığı	
	B	SE	β			Alt	Üst
Sabit	29,064	1,864		15,591	0,000	25,388	32,740
Duygusal Ve Psikolojik İyi Oluş Toplam	-0,234	0,049	-0,325	-4,832	0,000	-0,330	-0,139
*Bağımlı Değişken=Öfke, $R=0,325$; $R^2=0,101$; $F=23,347$; $p=0,000$; Durbin Watson Değeri=1,914							

Yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre, duygusal ve psikolojik iyi oluşun öfke üzerinde anlamlı ve negatif bir etkisi olduğu belirlenmiştir ($B = -0,234$, $p < 0,001$).

Modelin genel anlamlılığı incelendiğinde, regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır ($F = 23,347$, $p < 0,001$). Ayrıca, duygusal ve psikolojik iyi oluş, öfke toplam varyansının %10,1'ini açıklamaktadır ($R^2 = 0,101$). Bu oran, duygusal ve psikolojik iyi oluşun öfke üzerindeki etkisinin düşük ile orta düzey arasında olduğunu göstermektedir.

Regresyon katsayısı ($B = -0,234$) incelendiğinde, duygusal ve psikolojik iyi oluş puanında meydana gelen her bir birimlik artışın, öfke puanında 0,234 birimlik bir azalmaya neden olduğu görülmektedir. Standartlaştırılmış regresyon katsayısı ($\beta = -0,325$), duygusal ve psikolojik iyi oluşun öfke üzerinde orta düzeyde negatif bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır.

Durbin-Watson değeri (1,914) modelde otokorelasyon sorununun olmadığını göstermektedir.

Tablo 3.7. Duygusal Ve Psikolojik İyi Oluşun Sözel Saldırganlık Üzerine Etkisi

Bağımsız Değişken	Standart Edilmemiş Katsayılar		Standart Edilmiş Katsayılar	t	p	%95 Güven Aralığı	
	B	SE	β			Alt	Üst
Sabit	17,377	1,040		16,714	0,000	15,327	19,427
Duygusal Ve Psikolojik	-0,081	0,027	-0,208	-2,994	0,003	-0,134	-0,028

İyi Oluş Toplam							
*Bağımlı Değişken=Sözel Saldırganlık, $R=0,208$; $R^2=0,038$; $F=8,962$; $p=0,003$; Durbin Watson Değeri=2,161							

Yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre, duygusal ve psikolojik iyi oluşun sözel saldırganlık üzerinde anlamlı ve negatif bir etkisi olduğu belirlenmiştir ($B = -0,081$, $p = 0,003$).

Modelin genel anlamlılığı değerlendirildiğinde, regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır ($F = 8,962$, $p = 0,003$). Ancak, duygusal ve psikolojik iyi oluş, sözel saldırganlık toplam varyansının yalnızca %3,8'ini açıklamaktadır ($R^2 = 0,038$). Bu düşük açıklayıcılık oranı, sözel saldırganlık üzerinde başka faktörlerin de etkili olduğunu göstermektedir.

Regresyon katsayısı ($B = -0,081$) incelendiğinde, duygusal ve psikolojik iyi oluş puanında meydana gelen her bir birimlik artışın, sözel saldırganlık puanında 0,081 birimlik bir azalmaya neden olduğu görülmektedir. Standartlaştırılmış regresyon katsayısı ($\beta = -0,208$), duygusal ve psikolojik iyi oluşun sözel saldırganlık üzerinde düşük düzeyde negatif bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Durbin-Watson değeri (2,161) modelde otokorelasyon probleminin olmadığını göstermektedir.

BÖLÜM IV

TARTIŞMA

Ergenlik hızlı büyümenin gerçekleştiği, fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak değişimlerin yoğun olduğu bir dönemdir. Bu dönemdeki değişimlere uyum ve kabul oldukça zorlayıcı olabilmektedir. Bu durum duygusal ve psikolojik iyi oluşlarını etkileyebilmektedir. Psikolojik iyi oluş düzeyi bireyin kendi gelişimini tanıması ve bağımsızlığını kazanmaya çalışırken karşılaştığı zorluklarla başa çıkma becerilerini etkilemektedir. Yapılan çalışmalarda psikolojik duygusal iyi oluş düzeyleri düşük olan adölesanların sosyal ilişkilerde bozulma, akran zorbalığı, saldırganlık, madde bağımlılığı gibi davranışlar sergilediği belirtilmektedir (Kılınç,2017:207–216). Yapılan bu çalışmada, sağlık meslek lisesi öğrencilerinde duygusal ve psikolojik iyi oluşun saldırganlık düzeyine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu araştırmada, (SCDPİÖÖ)’nden alınan toplam puan ortalaması $37,435 \pm 8,715$ dir. Bu durumda öğrencilerin genel olarak orta düzeyde bir duygusal ve psikolojik iyi oluşa sahiptir. Literatür incelendiğinde benzer sonuçlar olduğu görülmektedir. Demirer ve Erol çalışmasında (2020:205) Psikolojik İyi Oluş Ölçeği (PİÖÖ) puan ortalaması $39,65 \pm 8,20$; Kermen ve ark. (2016:1-29)’nın yaptığı çalışmada da PİÖÖ puan ortalaması $38,69 \pm 1,04$ olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin psikolojik iyi oluş düzeylerinin daha iyi olması için öğrencilere yönelik stres yönetimi eğitimleri, sosyal destek ağlarının güçlendirilmesi ve okul ortamının iyileştirilmesi gibi çok yönlü yaklaşımların etkili olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmada genel saldırganlık puan ortalaması $82,990 \pm 18,677$ olarak

bulunmuştur. Öğrencilerin saldırganlık ölçeği toplam puan ortalamasının orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Literatürde benzer çalışmalar bulunmaktadır. Çiçeksoy (2022:26) ergenlerde saldırganlık düzeyini incelediği çalışmada, saldırganlık ölçeği toplam puan ortalamasının $74,90 \pm 29,83$ ile orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Farklı olarak Efe ve Erdem (2017:440) ve Castillo-Eito ve ark. (2020:15-20) yapmış oldukları çalışmalarda ergenlerde saldırganlık düzeyinin yüksek olduğu bildirilmiştir. Çalışma sonuçlarının birbirlerinden farklı olmasının nedeninin çalışmalara dahil edilen örneklem gruplarının farklı olmasından ve kültürel farklılıklardan kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmaya dahil edilen ergenlerin cinsiyetine göre duygusal ve psikolojik iyi oluş puan ortalamaları incelendiğinde kızların puan ortalaması erkek öğrencilerinkine ($38,610 \pm 8,154$) kıyasla daha düşük olmasına rağmen, bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p > 0.05$). Bu sonuçla, öğrencilerin duygusal ve psikolojik iyi oluş düzeylerinin cinsiyet değişkenine bağlı olarak değişmediği düşünülmektedir. Literatür incelendiğinde benzer çalışmalar görülmektedir (Aydemir, 2020:57). Sonuç olarak cinsiyetin bireylerin duygusal ve psikolojik iyi oluş düzeylerini etkilemediği bildirilmektedir (Ertan ve Türkmen, 2023: 809–826).

Çalışma bulguları incelendiğinde; 9. sınıftaki öğrencilerin diğer sınıftakilere göre duygusal ve psikolojik iyi oluş düzeylerinin daha iyi olduğu belirlenmiştir. Literatür incelendiğinde bu araştırmanın bulgularıyla benzerlik gösteren ve göstermeyen çalışmaların olduğu görülmektedir. Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü OECD (2019) verilerine göre ayrıca Can ve Kağan (2024:255)'ın yaptığı çalışmada 9. ve 10. sınıftaki öğrencilerinin psikolojik iyi oluş düzeyinin 11. ve 12. sınıf düzeyine göre daha yüksek olduğu, benzer şekilde Tosun (2021:)'un çalışmasında da yaş değişkeni ile psikolojik iyi oluş arasında negatif yönlü ilişki olduğu bildirilmiştir. Başka bir çalışmada da üst sınıf öğrencilerinin daha yüksek psikolojik iyi oluş seviyelerine sahip olduğu tespit edilmiştir (Arslan ve Kuru, 2019:457–466). (Ulukan, 2020:620–631). Çalışma sonucundaki farklılıkların nedeni örnekleme alınan çocukların bulundukları bölgeler ve kültürel farklılıklar, yaşanılan geçmiş deneyimlerin olabileceği düşünülmektedir.

Çalışmada lise ve üzeri eğitim düzeyine sahip babaların çocuklarının duygusal ve psikolojik iyi oluş puanlarının ortaokul mezunu babaların çocuklarına kıyasla anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür ($p = 0,000$). Literatür incelendiğinde, yapılan bir çalışmada ise, eğitim seviyesi yüksek olan babalara sahip ergenlerde, stres seviyelerinin düşük, psikolojik iyi oluş düzeylerinin yüksek olduğu bildirilmiştir (Wang ve Liu, 2021: 95-107). Benzer şekilde babaların eğitim düzeyinin psikolojik iyi oluş düzeyini etkilediği

saptanmıştır (Ponnet vd.,2020:153-167). Bu çalışmaların aksine Yıldırım ve ark. (2024)'nın yaptığı araştırmada, katılımcıların psikolojik iyi oluş düzeyleri ile baba öğrenim düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olmadığı ortaya koyulmuştur. Bu sonuçlar doğrultusunda babaların eğitim düzeyi yükseldikçe çocuklar ile iyi iletişim kurdukları ve olumlu aile iletişimleri ile destekleyici ve anlayışlı ebeveynlik stilleri sergileyerek adölesanların psikolojik iyi oluşlarını olumlu olarak etkiledikleri düşünülmektedir. Çalışmalardaki farklılıkların nedeni bu durum olabilir.

Bu çalışmada öğrencilerin ailelerinin ekonomik durumu ile duygusal ve psikolojik iyi oluş puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu bulgu, ekonomik olarak daha az avantajlı olan öğrencilerin daha fazla düşmanca tutum sergileyebileceğini göstermektedir. Ekonomik durumu iyi olan ailelerin çocukları kendilerini güvende hissettikleri ve geleceğe dair daha az karamsarlık yaşadıkları bu nedenle sosyoekonomik düzeyi yüksek olan bireylerin kendilerini duygusal ve psikolojik açıdan daha iyi hissettikleri düşünülmektedir. Literatürde yer alan araştırmalarda da, benzer şekilde sosyoekonomik düzey arttıkça psikolojik iyi oluş düzeyinin arttığı görülmektedir (Masten ve Wright,2020:113). Literatürde sosyoekonomik düzeyin psikolojik iyi oluşu etkilemediğini gösteren çalışmalarda bulunmaktadır (Elmas ve ark.,2021:15; O'Connor ve Berchicci,2023:320).

Çocukluk çağı travmaları, bireyin mutluluğuna, kendine olan güvenine ve öz saygısına zarar vermekte, ileriki yaşamını olumsuz etkilemektedir (Yiğit,2013:133; Güneri-Yöyen,2016:267-282). Araştırmada travmatik yaşantısı olan adölesanların, olmayanlara göre duygusal ve psikolojik iyi oluş düzeylerinin düşük olduğu saptanmıştır. Literatüre bakıldığında çocukluk dönemi travmalarının yalnızca o dönemde sınırlı kalmayıp, ilerleyen yaşam dönemlerinde de etkilerini sürdürdüğü gözlemlenmektedir. Kunz ve ark. (2017:10-15) yaptığı çalışma sonucunda, travmatik deneyimler yaşayan bireylerin, daha fazla olumsuz duygular hissettikleri sonucuna varılmıştır. Karal (2023:3) tarafından yapılan çalışmada, çocukluk ve yetişkinlik dönemlerin detravma yaşayan bireylerde hem anksiyete hem de depresyonun ortaya çıkmasında ve ilerlemesinde bu travmaların etkili olduğu belirlenmiştir.

Elde edilen bulgular, ergenlik çağındaki bireylerin çocukluk dönemindeki ruhsal travmalarının psikolojik iyi oluş düzeylerini olumsuz etkilediğini göstermektedir. Saldırgan davranışta bulunan öğrencilerin ($33,560 \pm 7,568$) ve saldırgan davranışa maruz kalan öğrencilerin ($34,302 \pm 7,848$) duygusal ve psikolojik iyi oluş düzeyleri, bu tür deneyimler yaşamayan öğrencilere kıyasla anlamlı derecede düşük bulunmuştur ($p <$

0,05). Bu bulgular, travmatik yaşantıların ve saldırgan davranışların öğrencilerin duygusal ve psikolojik iyi oluşlarını olumsuz etkileyebileceğini göstermektedir. Yapılan çalışmalarda olumsuz çocukluk deneyimi olanların psikolojik iyi oluş düzeylerinin düşük olduğu bildirilmiştir (Çelebi ve Polat,2019: 29–34; Huang vd.,2021:1636). Başka bir çalışmada da fiziksel ihmal, istismar ve emosyonel ihmale uğrayan çocukların duygusal psikolojik iyi oluş düzeylerinin daha düşük olduğu bildirilmiştir (Barros vd.,2022:2463). Bu durum, saldırganlığın hem faili hem de mağduru olan öğrencilerin ruh sağlığı ve genel iyilik halleri üzerinde ciddi olumsuz etkileri olduğunu göstermektedir. Bu düşüşün olası nedenleri arasında; saldırgan davranışta bulunan öğrenciler için suçluluk duygusu, sosyal izolasyon, akran reddi ve geleceğe dair olumsuz beklentiler sayılabilirken, saldırıya maruz kalan öğrenciler için ise korku, kaygı, travma sonrası stres belirtileri, zgven eksikliği ve sosyal ilişkilere dair güvensizlik gibi faktörler etkili olabilir. Ayrıca, her iki gruptaki öğrencilerin de yaşadıkları bu olumsuz deneyimler nedeniyle sosyal destek sistemlerinin zayıflamış olması ve başa çıkma mekanizmalarının yetersiz kalması da duygusal ve psikolojik iyi oluş düzeylerindeki dşşe katkıda bulunmuş olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmada akademik başarı düzeyinin duygusal ve psikolojik iyi oluş üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu belirlenmiştir. Akademik başarı arttıka öğrencilerin duygusal ve psikolojik iyi oluş seviyelerinin yükseldiği saptanmıştır. Literatürde yüksek akademik performansın, ergenlerin özsaygısını arttırdığı, özsaygı düzeyi yüksek olan ergenlerin, psikolojik iyi oluşunun yüksek olduğu bildirilmiştir (Van der Berg ve Ros, 2020:79-90;Tosun,2021:123–142). Rppel ve ark.(2015:20) alışmasında, 113 araştırmanın metaanalizinin yapıldığı bir çalışmada akademik başarı ve psikolojik iyi oluş arasında pozitif yönlü ilişki olduğu saptanmıştır. Elde edilen sonuç literatür ile uyumlu bulunmuştur. Yüksek akademik performans, genellikle daha iyi bir psikolojik durum ve duygusal sağlık ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Ergenlerin zaman geçtikçe anne/baba ve akranlarıyla ilişkileri farklılaşarak sorumlulukları ve özgürlükleri artmaktadır. Kısa süre içerisinde yaşanan bu değişimler ile birlikte bir takım sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu sorunlar arasında ne çıkanlardan biri, saldırganlıktır. Saldırganlık, genel olarak kişi ve topluluklarda olumsuz durumlara yol açar (Nair ve Ercan,2019:1067-1094). Çalışmada kadın öğrencilerin toplam saldırganlık puanı ile saldırganlığın düşmanlık ve öfke alt boyutlarının erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde çoğunlukla toplam saldırganlık puanı ve düşmanlık ve öfke alt

boyutlarında cinsiyete ilişkin anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir (Hawley, 2019: 586-596; Tuncer,2019:90; Çelikkaleli ve ark.,2023:421–437;Düz ve ark.,2023:199-218). Literatürde çalışmamıza benzer şekilde düşmanlık ve öfke alt boyutlarında kadınların puanının erkeklerden yüksek olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Efe ve Erdem,2017:440;Björkqvist,2018:40;Traş ve Atış,2020:160). Çalışma sonuçlarının farklı olmasının nedeninin kadınlar toplumsal normlar nedeniyle genellikle daha az fiziksel saldırganlık sergileseler de bazı durumlarda yoğun stres veya tehdit altında duygusal saldırganlık gösterebilmektedirler.

Çalışma sonuçlarına göre 11. sınıf öğrencilerinin 9. sınıf öğrencilerine göre saldırganlık puanlarının yüksek olduğu, sınıf düzeyi yükseldikçe öfke alt boyutunun puan ortalamasının da yükseldiği belirlenmiştir. Bu bulgular, saldırganlık eğilimlerinin sınıf seviyesine bağlı olarak değiştiğini ve özellikle lise döneminin ortalarına doğru artış gösterebileceğini düşündürmektedir. Lise döneminde, bireylerin kimlik gelişimleri ve sosyal ilişkileri daha karmaşık hale gelmektedir. Literatürde yaş ilerledikçe saldırganlık düzeyinin arttığına ilişkin bulgular dikkat çekmektedir (Campbell vd.,2019:909;Ulus &Yalçıntaş,2019:646-667;Küsmez,2019:141;Whipp vd.,2019:348). Ergenlik dönemindeki öğrencilerde gerek yaş gerekse sınıf seviyesinin artmasıyla saldırganlık eğilimlerinde herhangi bir değişiklik olmadığı da belirtilmektedir (Süslü vd.,2023:677). Ergenlik döneminin duygusal anlamda değişken bir dönem olması, sınav stresinin ve gelecek kaygısının olması, anne ve baba ile yaşanan sorunlar, çocukların bu problemlere çözümler bulamaması, ayrıca kendilerini ifade etme konusunda yetersiz kalmaları gibi nedenlerden dolayı, çevrelerindeki saldırgan davranışlar sergiledikleri düşünülmektedir.

Gelir durumu ile saldırganlık puanları arasındaki ilişki incelendiğinde, düşmanlık alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Gelir durumu azaldıkça öğrencilerin düşmanlık puanları artmaktadır. Literatürde de benzer çalışmalar görülmektedir. Akalp Gültekinli (2024:124),Cheung & Yip (2021:10-15) yaptığı çalışmada gelir düzeyi düşük olan katılımcıların zorbalık puanlarının yükseldiği belirtilmiştir. Gelir düzeyi düşük olan aileler maddi ihtiyaçlarını karşılamada zorluk yaşayacaklardır. Bu durum ebeveynlerin psikolojik stres yaşamasına ve sağlıklı ruh hallerinin etkilenmesine neden olacaktır. Aile içi bu huzursuzluk ergenlerin fiziksel ve zihinsel gelişimini ve çevresel uyumunu etkileyerek saldırganlıklarını arttıracakı düşünülmektedir.

Kardeş sayısı, anne-baba çalışma durumu ve anne-baba birlikteliği değişkenleri açısından yapılan analizlerde, öğrencilerin saldırganlık puanlarında anlamlı bir fark tespit

edilmemiştir ($p > 0,05$). Bu durum, kardeş sayısının veya ebeveynlerin çalışma ve birliktelik durumlarının öğrencilerin saldırganlık seviyeleri üzerinde belirleyici bir etkisi olmadığını göstermektedir. Literatür incelendiğinde araştırmamıza paralellik gösteren çalışmalarda bulunmaktadır. Pekince (2012:37)'in araştırmasında kardeş sayısına göre saldırganlık düzeyinin değişmediği sonucuna ulaşılmıştır (Ulu ve İkis,2016:89) (Aslanyürek & Demircioğlu,2024:1090) bu sonucu destekler bulgular elde etmişlerdir.

Araştırmada travmatik yaşantıya sahip öğrencilerin saldırganlık puanlarının anlamlı şekilde yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgular ile travmatik deneyimlerin saldırganlık eğilimlerini artırabileceği ve ergenlerin olumsuz yaşantılarının saldırgan davranışlara yol açabileceği düşünülmektedir. Çocukluk döneminde yaşanan travmalar (örneğin, fiziksel veya cinsel istismar) ergenlik ve yetişkinlikte saldırganlık davranışlarının gelişiminde önemli bir risk faktörü olabileceği düşünülmektedir. Literatürde benzer çalışmalar bulunmaktadır. Bu tür travmalar, bireylerin özsaygısını, bağımsızlıklarını ve sosyal ilişkilerini olumsuz etkileyebilir (Wheeler vd.,2018: 1003–1021). Erken dönem travmaları, ergenlik döneminde sosyal ve duygusal sorunların daha fazla yaşanmasına neden olabilir. Fiziksel, duygusal ve cinsel istismar geçmişi olan ergenler, daha yüksek saldırganlık düzeyleri sergiledikleri bildirilmektedir (Fowler vd., 2020:135). Araştırmalar, Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) semptomlarının ergenlerde saldırgan davranışlarla ilişkili olduğunu göstermektedir (Lereya vd.,2021: 330).

Saldırgan davranışta bulunma ve saldırgan davranışa maruz kalma değişkenleri açısından saldırganlık eğilimlerini üzerinde önemli farklılıklar ortaya koymuştur. Lise öğrencileri ile yapılan bir çalışmada saldırganlık davranışı sergileyenlerin, sergilemeyenlere göre saldırganlık puan ortalamalarının yüksek olduğu bildirilmiştir (Özbilen vd.,2018:97-115). Benzer şekilde saldırgan davranışa maruz kalan öğrenciler ile yapılan çalışmalarda saldırganlık düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir (Foshee vd.,2016:680;Coleman ve Farrel,2020:59;Beckmann vd.,2021:36). Bu bulgular, saldırganlık eğiliminin hem saldırgan davranışı sergileyen bireylerde hem de mağdurlar üzerinde olumsuz etkiler yarattığını düşündürmektedir.

Araştırmada, akademik başarı ile saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Akademik başarının saldırganlık düzeyleri üzerinde belirleyici bir faktör olabileceğini ve düşük akademik başarının saldırgan eğilimleri artırabileceğini göstermektedir. Akademik başarının düşmesi kişi demotivasyon kaybına negatif duyguların artmasına sonuç olarak saldırganlığın artmasına neden olabilir. Literatürde

yapılan çalışmalarda, düşük akademik başarı ile davranışsal sorunlar arasında güçlü bir ilişki olduğunu, düşük akademik başarının saldırganlığa neden olan faktörlerden biri olduğunu göstermektedir (Özyürek,2019:133; Robles-Haydar vd.,2021:925). Düşük akademik performansa sahip ergenlerin, saldırganlık ve diğer dışa vurumcu davranışları daha sık sergiledikleri bulunmuştur (Malik vd.,2020:127). Ergenlerin akademik başarı düzeyleri öz bildirimlere dayandığından, bu cevapların objektif bir değerlendirme sunmadığı ve yanıtların taraflı olabileceği dikkate alınması gerektiği düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda duygusal ve psikolojik iyi oluşun saldırganlık üzerinde orta düzeyde ilişkili olduğu saptanmıştır. Araştırmada duygusal ve psikolojik iyi oluşun fiziksel saldırganlık, öfke, düşmanlık, sözel saldırganlık, fiziksel saldırganlık üzerinde de negatif bir etkisi olduğu belirlenmiştir. Telef (2014:599) olumlu ve olumsuz duyguların psikolojik iyi oluş üzerine etkisi ile riskli davranışlar arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, olumsuz yaşantılar ile riskli davranışlar arasında ise pozitif yönde bir ilişki olduğu belirlemiştir. Garaigordobil ve Pena-Sarrionandi (2015:360) yapmış olduğu çalışmada, ergenlerin duyguları ile olumlu başa çıkma yollarını bulma yetenekleri arttıkça saldırganlık düzeylerinin azaldığını bildirmiştir. Benzer şekilde yapılan bir araştırmada, pozitiflik seviyesi yüksek olan meslek okulu öğrencilerinin, düşük olanlara göre, saldırgan davranış seviyelerinin daha düşük olduğu ortaya koyulmuştur (Çevik,2017:72). Can ve Kağan (2024:250) yapmış olduğu çalışmada, öğrencilerin psikolojik iyi oluş düzeyi ile riskli davranışları arasında negatif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki bulunduğu belirlenmiştir. Bu sonuç, öğrencilerin duygusal ve psikolojik iyi oluş düzeyleri arttıkça öfke, düşmanlık, fiziksel ve sözel saldırganlık duygularının azaldığını göstermektedir. Çalışma bulguları literatürle uyum göstermektedir. Bu durum öğrencilerin duygusal iyi oluş düzeylerinin orta düzeyde olması ile birlikte stresle daha etkili başa çıkabilme becerilerinden kaynaklanabilir. Bunlara ek olarak öğrencilerin, empati düzeylerinin ve problem çözme becerilerinin daha yüksek olması sayılabilir. Bu özelliklere sahip öğrenciler olumsuz duyguları ve çatışmaları daha yapıcı yollarla yöneterek daha az saldırgan davranışları sergileyebilir. Ayrıca, duygusal ve psikolojik olarak iyi olan öğrenciler daha pozitif bir bakış açısına sahip oldukları için dürtüsel ve tepkisel davranışlar sergilemekten kaçınabilirler. Bu nedenlerden dolayı, psikolojik iyi oluşları yüksek olan öğrencilerde saldırgan davranışlarının daha az görüldüğü düşünülmektedir.

Yapılan regresyon analizi sonuçları, duygusal ve psikolojik iyi oluşun saldırganlık üzerinde anlamlı ve negatif bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Kaur (2018) yapmış

olduğu çalışmada iyi oluşun saldırganlık üzerinde anlamlı ve negatif bir etkisi olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, bireylerin duygusal ve psikolojik iyi oluş düzeyleri arttıkça saldırganlık davranışlarının anlamlı ölçüde azaldığını ortaya koymaktadır. Araştırmada duygusal ve psikolojik iyi oluşun, saldırganlık toplam varyansının %14,8'ini açıklaması, iyi oluşun saldırganlık üzerinde önemli bir belirleyici olduğunu güçlü biçimde ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar, psikolojik iyi oluşu destekleyen müdahalelerin saldırganlık davranışlarının azaltılmasında etkili olabileceğine işaret etmektedir.

İstatistiksel analizde, duygusal ve psikolojik iyi oluşun fiziksel saldırganlık üzerinde anlamlı ve negatif bir etkisi olduğunu göstermektedir. İyi oluş düzeyindeki artış, fiziksel saldırganlıkta azalma ile ilişkilidir. Her ne kadar model varyansın %5,8'ini açıklasa da, bu bulgu psikolojik iyi oluşun saldırganlığı azaltmada önemli ve koruyucu bir rol oynadığı sonucuna ulaşılabilir.

Yapılan analizler sonucunda, duygusal ve psikolojik iyi oluşun düşmanlık üzerinde anlamlı ve güçlü bir negatif etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Nitekim konuyla ilgili çalışmada benzer sonuçlar bildirilmiştir (Kaur,2018). İyi oluş düzeyindeki her bir birimlik artışın düşmanlık puanlarında belirgin bir azalmaya yol açması, bireylerin psikolojik sağlamlığının düşmanlık duygularını azaltmada önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Modelin düşmanlıktaki varyansın %19,5'ini açıklaması, bu ilişkinin orta düzeyde ve dikkate değer olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, bireylerin duygusal ve psikolojik iyi oluşlarını güçlendiren müdahalelerin, düşmanlık gibi olumsuz duygu ve tutumların azaltılmasında etkili olabileceğini düşündürmektedir.

Elde edilen bulgular, duygusal ve psikolojik iyi oluşun öfke üzerinde anlamlı ve negatif bir etkisinin olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Konu ile ilgili literatür bu sonucu destekler niteliktedir (Kaur,2018). İyi oluş düzeyindeki her artışın bireylerin öfke düzeylerinde belirgin bir azalmaya yol açması, psikolojik sağlamlık ile duygusal düzenleme becerileri arasındaki güçlü bağı açıkça ortaya koymaktadır. Modelin öfke değişkeninin %10,1'ini açıklıyor olması ve bu oranın istatistiksel olarak anlamlı olması, iyi oluşun öfke yönetiminde kayda değer bir değişken olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışma bulgusu, ergenlerde öfkeyi önlemeye yönelik geliştirilecek psikolojik sağlamlık temelli müdahalelerin önemini vurgulamaktadır. Bu sonuç, bireylerin duygusal ve psikolojik açıdan güçlendirilmesinin yalnızca iyi oluşu artırmakla kalmayıp, aynı zamanda öfke gibi potansiyel olarak yıkıcı duyguların da kontrol altına alınmasına katkı sağlayabileceği söylenebilir.

Çalışma bulguları, duygusal ve psikolojik iyi oluş düzeyinin sözel saldırganlık üzerinde

anlamalı ve negatif bir etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, Kaur'un (2018) yürüttüğü çalışmada da benzer şekilde, psikolojik iyi oluş düzeyleri sözel saldırganlık arasında negatif bir ilişki bildirilmiştir. İyi oluş düzeyindeki her artışın, bireyin sözel saldırganlık eğiliminde azalmaya yol açması, psikolojik dayanıklılığın bireyin sosyal iletişimdeki tutumlarını da etkilediğini göstermektedir. Ancak, duygusal ve psikolojik iyi oluşun sözel saldırganlık varyansının %3,8'ini açıklıyor olması, bu davranış biçiminin çok boyutlu yapısına işaret etmekte; çevresel, sosyal ve bireysel diğer faktörlerin de etkili olabileceğini düşündürmektedir. Bu durum, müdahale programlarında yalnızca bireysel iyi oluşu değil, aynı zamanda iletişim becerileri ve sosyal destek sistemlerini de hedeflemenin önemini vurgulamaktadır.

Duygusal ve psikolojik iyi oluş düzeyindeki artış, fiziksel ve sözel saldırganlık, öfke ve düşmanlık gibi saldırganlık boyutlarının azalmasına yol açmaktadır. Bu bulgular, iyi oluşu güçlendiren müdahalelerin saldırganlık eğilimlerinin kontrolünde ve duygusal düzenlemede etkili olabileceğini göstermektedir

SONUÇ ve ÖNERİLER

Lise öğrencilerinde duygusal ve psikolojik iyi oluşun saldırganlık üzerine etkisini incelemek amacıyla yapılan araştırmanın sonucu incelendiğinde;

- Kadın öğrencilerin iyi oluş düzeyleri daha düşük, saldırganlık düzeyleri ise erkeklerden daha yüksektir; ancak iyi oluş farkı istatistiksel olarak anlamlı değildir.
- Araştırmada, 9. sınıf öğrencileri daha yüksek iyi oluş düzeyine sahipken, 11. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri daha fazladır.
- Babanın eğitimi durumu duygusal ve psikolojik iyi oluş üzerinde anlamlı bir etki gösterirken, anne eğitimi ve ebeveyn eğitimi genel olarak saldırganlık üzerinde etkili bulunmamıştır.
- Gelir durumu iyi olan öğrencilerin duygusal ve psikolojik iyi oluş düzeyleri daha yüksek, düşmanlık seviyeleri ise daha düşüktür.
- Travmatik yaşantı geçirmiş öğrencilerin duygusal ve psikolojik iyi oluş puanlarının daha düşük olduğu,
- Akademik başarı düzeyinin duygusal ve psikolojik iyi oluş üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu,
- Kardeş sayısının ve ebeveyn birlikteliğinin, öğrencilerin duygusal ve psikolojik iyi oluşları üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamıştır.
- Kadın öğrencilerin toplam saldırganlık puanı ile düşmanlık ve öfke alt boyutları erkek öğrencilere göre daha yüksektir
- Çalışmada, 11. sınıf öğrencilerinin saldırganlık puanları 9. sınıf öğrencilerinden yüksek olup, sınıf düzeyi arttıkça öfke puan ortalaması da yükselmektedir.
- Gelir durumu ile saldırganlığın düşmanlık alt boyutu arasında anlamlı bir fark bulunmuştur.

- Kardeş sayısı, anne-baba çalışma durumu ve birlikteliği öğrencilerin saldırganlık puanlarında anlamlı fark yaratmaktadır.
- Travmatik deneyim yaşayan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri belirgin şekilde daha yüksektir.
- Saldırgan davranış sergileyen veya maruz kalan öğrencilerin duygusal ve psikolojik iyi oluş düzeyleri anlamlı şekilde düşük, saldırganlık seviyeleri ise anlamlı derecede yüksektir.
- Akademik başarı ile saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.
- Sonuç olarak duygusal ve psikolojik iyi oluşun saldırganlık üzerinde negatif bir etkisi bulunmaktadır.

Öneriler;

Araştırma sonuçları doğrultusunda;

- Okullardaki saldırganlık, akran zorbalığı ve şiddet vakalarının azaltılmasına yönelik okul sağlığı hemşireleri, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri uzmanlarıyla diğer okul personeli iş birliği içinde çalışmalar yürütülmesi,
- Okul hemşireleri tarafından lise öğrencilerine olumlu düşünme becerileri ve problem çözme becerileri hakkında eğitimler verilebilmesi,
- Öğrencilerin saldırganlık ve şiddet eğilimleriyle okul iklimi ve örgüt kültürü arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik çalışmaların yapılması yararlı olabilir.
- Lise üçüncü sınıfta ve lise son kademedeki öğrenim gören ergenlerin öznel iyi oluş ve yaşam doyumlarını arttırmaya yönelik ebeveynlerle işbirliği yapılarak haftalık etkinlikler planlanması,
- Ergenlerin hem kimlik oluşturma sürecinde kendilerini tanımalarına fırsat vermek hem de iyi oluş seviyelerini arttırmak mutluluk düzeylerini yükseltme hususunda hangi tür amaçlı faaliyetlerin faydalı olabileceği hakkında bilgilendirme yapılabilmesi,
- Eğitim kurumlarının tüm paydaşlarına ergenlerde görülen saldırganlık davranışları ve önemi konusunda bilgilendirme çalışmalarının yapılması uygun olabileceği,
- Okullarda hemşirelerin istihdam sayısının artırılması ve psikolojik danışma ve rehberlik servisleriyle iş birliği içinde çalışmaları için gerekli olan mevzuat çalışmalarının yapılması önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Akın A., Yılmaz S., Özen Y., Raba S., Özhan Y. (2016). Stirling çocuklar için duygusal ve psikolojik iyi oluş ölçeği'nin türkçe formunun geçerlik ve güvenilirliği. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınları*, 1, 74-9.
- Akşit, S., & Koç, F. (2018). Ergenlik dönemi ve ruhsal bozukluklar. *Türkiye Klinikleri Çocuk Psikiyatrisi - Özel Konular*, 4(1), 1–6.
- Allen, J. J., Anderson, C. A., & Bushman, B. J. (2018). The general aggression model. *Current Opinion in Psychology*, 19, 75–80. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2017.03.034>
- Aracı, A. (2012). Erken ergenlik dönemindeki bireylerde anne baba ve arkadaşlara bağlanma ile saldırganlık düzeyinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Aile Sağlığı Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Arslan, G., & Kuru, A. (2019). Psychological maltreatment, forgiveness, and subjective well-being among Turkish adolescents: The mediating role of hope. *International Journal of Adolescence and Youth*, 24(4), 457–466. <https://doi.org/10.1080/02673843.2018.1523678>
- Aslanyürek, D., & Demircioğlu, H. (2024). Investigation of Aggressive Behaviors of Adolescents. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*, 57(3), 1053-1098. <https://doi.org/10.30964/auebfd.1438451>
- Avcı, Ö. H., & Yıldırım, İ. (2014). Ergenlerde Şiddet Eğilimi, Yalnızlık ve Sosyal Destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1), 157-168.
- Ayan, S. (2007). Aile İçinde Çocuğa Yönelik Şiddet: Sivas İlköğretim Kademe Öğrencileri Üzerine bir İnceleme. Doktora Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Sivas.
- Aydemir, E. (2020). Geç Ergenlik Döneminde Psikolojik İyi Oluşun Yordayıcıları Olarak Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlar Ve Öz Yeterlik. Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.
- Bacıoğlu, S. D., Özdemir, Y. (2012). İlköğretim öğrencilerinin saldırgan davranışları ile yaş, cinsiyet, başarı durumu ve öfke arasındaki ilişkiler. *Eğitim Bilimleri*

Araştırma Dergisi, 2(2), 169-187.

Ballard, ME , Rattley, KT, Fleming, tuvalet,& Ashley, PK (2004). School aggression and dispositional aggression among middle school boys. *Research in middle level. EducationOnline*, 27(1), 1-11.

Bandura, A. (1978). The self system in reciprocal determinism. *American Psychologist*, 33(4), 344–358. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.33.4.344>

Baron, R. A., & Richardson, D. R. (1994). *Human aggression* (2nd ed.). Plenum Press, s. 386.

Barros, P., Assar, R., Botto, A., Leighton, C., Quevedo, Y., & Jimenez, J. P. (2022). The effect of child trauma on the relation between psychological well-being and depressive symptoms in Chilean university students. *Healthcare*, 10(12), 2463. <https://doi.org/10.3390/healthcare10122463>

Başeğmez, A. C., & Özerk, H. (2021). İnsanın saldırgan ve şiddet içeren davranışlarını psikoterapi kuramlarının ele alış biçimlerinin değerlendirilmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 18(44), 8475–8499. <https://doi.org/10.26466/opus.942149>

Beckmann, L., Bergmann, M. C., Fischer, F.,& Möble, T. (2021). Risk and protective factors of child-to-parent violence: A comparison between physical and verbal aggression. *Journal of Interpersonal Violence*, 36, 3–4.

Björkqvist, K. (2018). Saldırganlıkta cinsiyet farklılıkları. *Psikolojide Güncel Görüş*, 19, 39–42.

Budak, S. (2005). *Psikoloji sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, s. 678.

Buss, A. H., & Perry, M. (1992). The aggression questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63(3), 452–459.

Bushman, B. J., & Huesmann, L. R. (2012). Aggression. In P. A. M. Van Lange, A. W. (Kruglanski, & E. T. Higgins Eds.), *Handbook of social psychology*, 833–863. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-375000-6.00005-7>

Campbell, I., Lundström, S., Larsson, H., Anckarsäter, H., Lichtenstein, P., Gillberg, C. (2019). The relation between the age at diagnosis of problem behaviors related to aggression and distal outcomes in Swedish children. *European Child &*

- Adolescent Psychiatry*, 28(7), 899–911. <https://doi.org/10.1007/s00787-018-1250-9>
- Can, U., & Kağan, M. (2024). Lise öğrencilerindeki psikolojik iyi oluş ile riskli davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 239–265.
- Castillo-Eito, L., Armitage, C. J., Norman, P., Day, M. R., Dogru, O. C., & Rowe, R. (2020). How can adolescent aggression be reduced? A multi-level meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 78, 101851. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2020.101851>
- Cenkseven-Önder, F., & Yalnızca-Yıldırım, S. (2020). Duygusal zeka ve saldırganlık arasındaki ilişkide yaşam doyumunun aracı rolü. *Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 30–53. <https://doi.org/10.33711/yyuefd.671825>
- Cenkseven-Önder, F., & Canoğulları Ayazseven, Ö. (2020). Ergenlerde saldırganlık: Duygu düzenleme ve duygusal başa çıkmanın rolü. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 28(3), 1198–1208. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.3696>
- Cheung, T., & Yip, P. S. F. (2021). Prevalence of workplace bullying and risk groups in Chinese employees in Hong Kong. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(1), 329. <https://doi.org/10.3390/ijerph18010329>
- Coleman, J. N., & Farrell, A. D. (2021). The influence of exposure to violence on adolescents' physical aggression: The protective influence of peers. *Journal of Adolescence*, 90, 53–65.
- Corey, G. (2015). *Psikolojik danışma: Psikoterapi kuram ve uygulamaları* (T. Ergene Editör). Mentis Yayıncılık, Ankara, s. 598.
- Coşkun, S., & Bebiş, H. (2014). Şiddetin okul sağlığına etkisi ve hemşirelik. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*, 3(1), 15–23.
- Coşkunsever, A. (2022). Gelişim ve din psikolojisi açısından ergenlik dönemi ve temel problemleri. *Türk Din Psikolojisi Dergisi*, 5, 47–80.
- Craig, I. W., & Halton, K. E. (2009). Genetics of human aggressive behaviour. *Human Genetics*, 126, 101–113. <https://doi.org/10.1007/s00439-009-0695-9>
- Cüceloğlu, D. (1997). *İnsan ve davranışı*, Remzi Kitabevi, İstanbul, s:20-414.

- Çavdar, S. (2018). Lise öğrencilerinin öfke kontrolleri saldırganlık eğilimleri ve tolerans düzeylerinin spora katılım açısından değerlendirilmesi. Doktora tezi, Trabzon Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Trabzon.
- Çelebi, B. M., & Polat, A. (2019). Çocukluk çağı travmatik yaşantıların, yetişkin bağlanma stillerinin ve psikolojik iyi oluşun evlilik doyumu üzerindeki etkisi. *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(1), 29–34.
- Çelikkaleli, Ö., Özsoy, G., & Tümtaş, M. S. (2023). Ergenlerde cinsiyet ve toplumsal cinsiyet rollerine göre saldırganlığın incelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2), 421–437. <https://doi.org/10.32709/akusosbil.1063129>.
- Çetinkaya, S., Nur, N., Ayvaz, A., Özdemir, D., & Kavakcı, Ö. (2009). Sosyoekonomik durumu farklı üç ilköğretim okulu öğrencilerinde akran zorbalığının depresyon ve benlik saygısı düzeyiyle ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 10, 151–158.
- Çevik, Ö. (2017). Pozitif Davranış Desteği Programının Lise Öğrencilerinin Şiddet Davranışına Etkisi. Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Van.
- Çiçekoğlu Öztürk, P., Ünsal, G. ve Karaca, S. (2021). Ergenlere Verilen Çatışma Yönetimi Programının Değerlendirilmesi: Yetiştirme Yurdu Örneği. *Hümanist Perspektif*, 3(2), 433-449. <https://doi.org/10.47793/hp.901672>
- Çiçeksoy G. (2022). Ergenlerde Saldırganlık Düzeyinin Prososyal Davranış Ve Duygusal Başa Çıkma İle İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Ana Bilim Dalı, Konya.
- Çuhadaroğlu, F., Canat, S., Kılıç, E., Senol, S., Rugancı, N., Öncü, B., Hosgör, A.G., Isıklı, S., Avcı, A. (2004). Ergen ve Ruhsal Sorunlar. Durum Saptama Çalışması. *Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) Raporları*, Ankara, s.92.
- Demir, R., & Türk, F. (2020). Pozitif Psikoloji: Tarihçe, Temel Kavramlar, Terapötik Süreç, Eleştiriler ve Katkıları. *Humanistic Perspective*, 2(2), 108-125.
- Demirer İ., & Erol S. (2020). Üniversite öğrencilerinin fiziksel aktivite düzeyleri ile uykusuzluk ve psikolojik iyilikleri arasındaki ilişki. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 11(3), 201-211.

- Derman, O. (2008). Ergenlerde psikososyal gelişim. *Adolesan Sağlığı II Sempozyum Dizisi*, 63(1), 19-21.
- Denson, T. F., Pedersen, W. C., Friese, M., Hahm, A. ve Roberts, L. (2011). Understanding impulsive aggression: Angry rumination and reduced self-control capacity are mechanisms underlying provocation–aggression relationship. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 37(6), 850–862.
- Düz, S., Ögünç, G. İ., Yasuntimur, A., İlbak, İ., vd. (2023). 12-18 Yaş Arasındaki Ergenlerin Saldırganlık Düzeylerinin Cinsiyet Açısından İncelenmesi. *Academic Knowledge*, 6(2), 199-218.
- Efe, Y. S., & Erdem, E. (2017). Ergenlerde saldırganlık ve kendine zarar verme davranışları. *Researcher: Social Science Studies*, 5(3), 434–445.
- Elmas, L., Yüceant, M., Ünlü, H., & Bahadır, Z. (2021). Üniversite öğrencilerinin fiziksel aktivite düzeyleri ile psikolojik iyi oluş durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Sportive*, 4(1), 1–17.
- Erdoğan, B. (2017). Yetişkinlerde mutluluğun merhamet ve saldırganlıkla ilişkisinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Ertan, E. B., & Türkmen, M. (2023). Investigation of university students' parental attitudes, psychological well-being, and gender roles. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Journal of Social Sciences*, 13(2), 809–826.
- Eryılmaz, D. A. (2009). Ergenlik Döneminde Stres ve Başa Çıkma. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 20-37.
- Eugene, D. R., Blalock, C., Nmah, J., & Baiden, P. (2023). Suicidal behaviors in early adolescence: The interaction between school connectedness and mental health. *School Mental Health*, 15(2), 444–455. <https://doi.org/10.1007/s12310-022-09559-6>
- Ewen, R. B. (2003). *An introduction to theories of personality* (3rd ed.). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates. P.470.
- Fite, P. J., Colder, C. R., Lochman, J. E., & Wells, K. C. (2014). The role of peer rejection in the link between parenting and adolescent antisocial behavior. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 42(3), 363–374. <https://doi.org/10.1007/s10802->

- Friedli, Lynne & World Health Organization. Regional Office for Europe. (2009). Mental health, resilience and inequalities / by Lynne Friedli. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe.: <https://iris.who.int/handle/10665/107925>
- Fauzi, F. A., Zulkefli, N. A. M., & Baharom, A. (2023). Aggressive behavior in adolescent: The importance of biopsychosocial predictors among secondary school students. *Frontiers in Public Health*, 11, 992159. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2023.992159>
- Foshee, V. A., McNaughton Reyes, H. L., Chen, M. S., Ennett, S. T., Basile, C. K., Degue, S., Vivolo-Kantor, A. M., Moracco, K. E., & Bowling, J. M. (2016). Common risk factors for physical dating violence, bullying, and sexual harassment among adolescents subjected to domestic violence. *Journal of Youth and Adolescence*, 45, 672–686.
- Fowler, T. H., et al. (2020). Childhood adversities and the development of aggressive behaviors in adolescents: A historical cohort study. *Journal of Affective Disorders*, 261, 132–139. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2019.10.016>
- Freedman, J. L., Sears, D. O., & Carlsmith, J. M. (2003). *Sosyal psikoloji*, İmge Yayınları, Ankara, s: 600-638.
- Garaigordobil, M., & Peña-Sarrionandia, A. (2015). Effects of an emotional intelligence program in variables related to the prevention of violence. *Frontiers in Psychology*, 6, 743. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.00743>
- Garland, E. L., Fredrickson, B., Kring, A. M., Johnson, D. P., Meyer, S. P. & Penn, D. L. (2010). Upward spirals of positive emotions counter downward spirals of negativity: Insights from the broaden-and-build theory and affective neuroscience on the treatment of emotion dysfunctions and deficits in psychopathology. *Clinical Psychology Review*, 30, 849–864.
- George, D., ve Mallery, M. (2010). SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 update (10a ed.) Boston: Pearson.
- Gerrig, R. J., & Zimbardo, P.G. (2012). *Psikoloji ve Yaşam* (G. Sart Editör). Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, s. 735.

- Goldberg, L. R. (1990). An alternative "description of personality": The Big-Five factor structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(6), 1216–1229 <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-3514.59.6.1216>
- Gouveia, F. V., Hamani, C., Fonoff, E. T., Brentani, H., Alho, E. J. L., de Morais, R. M. C. B., de Souza, A. L., Rigonatti, S. P., & Martinez, R. C. R. (2019). Amygdala and hypothalamus: Historical overview with focus on aggression. *Neurosurgery*, 85(1), 11–30. <https://doi.org/10.1093/neuros/nyy635>
- Gültekinli, C. A. (2024). Lise öğrencilerinde akran zorbalığı: Algılanan sosyal destek, psikolojik iyi oluş ve bazı demografik özelliklere göre bir inceleme. Yüksek Lisans Tezi.Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.
- Güngör, S. (2022). Risk Alma ve Riskten Kaçınma Davranışına Genetik Yaklaşım. *Erciyes*, 36(2), 847-863. <https://doi.org/10.48070/Erciyesakademi.1109261>
- Güneri Yöyen, E. (2017). Childhood trauma and self-respect. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(1), 267-282. <https://doi.org/10.24289/ijsser.274033>
- Hamurcu, H. (2011). Ergenlerin yetkinlik inançları ve psikolojik iyi oluşlarını yordamada psikolojik ihtiyaçlar. Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi,Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim DALI, Konya.
- Hawley, P. H. (2019). The evolution of social dominance: The roles of aggression, cooperation, and social hierarchies. *Aggressive Behavior*, 45(6), 586-596. <https://doi.org/10.1002/ab.21905>
- Hefferon, K., ve Boniwell, I. (2014). *Pozitif psikoloji: Kuram, araştırma ve uygulamalar* (T. Doğan Editör). Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, s. 476.
- Heizomi, H., Allahverdipour, H., Jafarabadi, M. A., & Safaian, A. (2015). Happiness and its relation to psychological well-being of adolescents. *Asian Journal Of Psychiatry*, 16, 55-60. [doi: 10.1016/j.ajp.2015.05.037](https://doi.org/10.1016/j.ajp.2015.05.037)
- Hökelekli, H. (2005). *Din psikolojisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, s.174.
- Huang, C. C., Tan, Y., Cheung, S. P., and Hu, H. (2021). Adverse Childhood Experiences and Psychological Well-Being in Chinese College Students: Mediation Effect of Mindfulness. *International journal of environmental research and public health*,

18(4), 1636. <https://doi.org/10.3390/ijerph18041636>

- İnan, N. (2017). Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ve akran baskısı ile ilişkisinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Sağlığı Ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Sivas.
- Kabiri, S., Shadmanfaat, S. M., Smith, H., & Cochran, J. K. (2021). Aggression in soccer fans: A test of Akers' social learning theory. *Deviant Behavior*, 42(12), 1582–1595. <https://doi.org/10.1080/01639625.2020.1763119>
- Kapıcı, E. G. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 1–13.
- Karaboğa, M. T. (2023). *Ergenlikte beden algısı ve medya* (M. Kale editör). Nobel Akademi Yayıncılık, Ankara, s.305–326.
- Karal, E. (2023). Ergenlik dönemindeki bireylerin çocukluk çağı travmaları ile öznel iyi oluşları arasındaki ilişki. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi (IJONASS)*. <https://doi.org/10.38015/sbyy.1287792>
- Karataş, Z. (2008). Bilişsel davranışsal teknikler ile psikodrama teknikleri kullanılarak yapılan grupla psikolojik danışma uygulamalarının ergenlerde saldırganlığı azaltmadaki etkilerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi. Doktora tezi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Mersin.
- Kaur, H. (2018). An investigation of a relationship between aggression and wellbeing among adolescents. *Asian Review of Social Sciences*, 7(3), 86-93.
- Kaya, Z., & Donat Bacioğlu, S. (2023). Ergenlerin kişilik özelliklerinin saldırganlık düzeyleri üzerindeki yordayıcı etkisi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 13(2), 1421–1433. <https://doi.org/10.24315/tred.1170756>
- Kayhan, T. S. (2023). Ergenlik döneminde öz şefkatin saldırganlık davranışlarına etkisi. Yüksek lisans tezi, KTO Karatay Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı, Konya.
- Kermen, U., İlçin Tosun, N., & Doğan, U. (2016). Yaşam doyumu ve psikolojik iyi oluşun yordayıcısı olarak sosyal kaygı. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 1–29.

- Keyes, C. L. M., Wissing, M., Potgieter, J. P., Temane, M., Kruger, A., & van Rooy, S. (2008). Evaluation of the Mental Health Continuum Short Form (MHC-SF) in Setswana speaking South Africans. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 15, 81–192.
- Kılınç, M. (2017). Psikolojik iyi oluşun yordayıcıları olarak öz-yeterlik ve etkileşim kaygısı. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, (13), 207–216.
- Kılınçoğlu, B. (2020). Üniversite öğrencilerinde bilinçli farkındalık ile mental iyi oluşun incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uygulamalı Psikoloji Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Kim, J. H. (2021). Factors associated with smartphone addiction tendency in Korean adolescents. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(21), 116-168. <https://doi.org/10.3390/ijerph182111668>
- Koç, M. (2004). Gelişim psikolojisi açısından ergenlik dönemi ve genel özellikleri. *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 231–256
- Körük, S. (2020). *Saldırganlık ve şiddeti açıklayan yaklaşımlar* (N. Ş. Özabacı editör). Pegem Akademi, İstanbul, s. 93-104.
- Kulaksızoğlu, A. (2011). *Ergenlik psikolojisi*. Remzi Kitabevi, İstanbul, s:400-430.
- Kunz, S., Joseph, S., Geyh, S., & Peter, C. (2017). Posttraumatic growth and adjustment to spinal cord injury: Moderated by posttraumatic depreciation? *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 9(4), 434. <https://doi.org/10.1037/tra0000164>
- Kurtyılmaz, Y. (2005). Öğretmen adaylarının saldırganlık düzeyleri ile akademik başarıları, iletişim ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkiler. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Eskişehir.
- Küsmes, B. (2019). Ortaokul öğrencilerinin saldırganlık eğilimleri ile okul iklimi algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi: Küçükçekmece örneği. Yüksek lisans tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Gelişim Anabilim Dalı, İstanbul.
- Le, D. T., Huynh, S. V., Vu, T. V., Dang-Thi, N. T., Nguyen-Duong, B. T., Duong, K. A., Mai, T. N., Huynh, T. N., Mai, P. T., & Tran-Chi, V. L. (2023). Personality

- traits and aggressive behavior in Vietnamese adolescents. *Psychology Research and Behavior Management*, 16, 1987–2003.
<https://doi.org/10.2147/PRBM.S405379>
- Lereya, T. S., et al. (2021). The impact of trauma exposure on aggression in adolescents: A longitudinal study. *Aggressive Behavior*, 47(3), 321–334.
<https://doi.org/10.1002/ab.21969>
- Liddle, I., & Carter, G. F. A. (2015). Emotional and psychological well-being in children: The development and validation of the Stirling Children's Well-being Scale. *Educational Psychology in Practice*, 31(2), 174–185.
<https://doi.org/10.1080/02667363.2015.1008409>
- Lindberg, E. A. (2011). Piaget Ve Ergenlikte Bilişsel Gelişim. *Kastamonu Education Journal*, 19(1), 1-10.
- Liu, J., Lewis, G., & Evans, L. (2013). Understanding aggressive behaviour across the lifespan. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 20(2), 156–168.
<https://doi.org/10.1111/j.1365-2850.2012.01902.x>
- Luthar, S., Cicchetti, D., & Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development*, 71(3), 543–562.
- Malik, N., Taseen, S., & Arif, A. (2020). The relationship between academic achievement and aggressive behavior among adolescents: An analysis. *Educational Psychology*, 40(2), 123-139. <https://doi.org/10.1080/01443410.2019.1642584>
- Masten, A. S., & Wright, M. O. D. (2020). Resilience in Development: The Importance of Economic and Social Resources. *Child Development Perspectives*, 14(2), 111-116. DOI: [10.1111/cdep.12363](https://doi.org/10.1111/cdep.12363)
- Moeller, T. G. (2001). Youth aggression and violence: A psychological approach. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, *Publishers*. p. 328.
- Nair, B., & Ercan, H. (2019). Ergenlerde Saldırganlığın Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Journal of Theoretical Educational Science*, 12(3), 1067-1094.
<https://doi.org/10.30831/akukeg.420615>
- Nelson, E. E., Leibenluft, E., McClure, E. B., Pine, D.S. (2005). The Social Reorientation of Adolescence: A Neuroscience Perspective on The Process and Its Relation to Psychopathology. *Psychological Medicine*, 35, 163-174.

- O'Connor, C., & Berchicci, M. (2023). Income inequality and adolescent mental health: A study on emotional well-being. *Journal of Youth and Adolescence*, 52, 315-330. <https://doi.org/10.1007/s10964-022-01659-2>
- OECD. (2019). PISA 2018 results (Volume III): What school life means for students' lives. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/acd78851-en>
- Okur, S., & Totan, T. (2019). Psikolojik iyi oluşu değerlendiren Bradburn duygu dengesi ölçeğinin Türkçede incelenmesi. *Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 1-12.
- Öğretir-Özçelik, A. D. (2017). Aggression theories revisited: Lorenz's Neoinstinctivism, Wilson's Socio-Biology and Skinner's Behavioral Theories. *Journal of Asian Scientific Research*, 7(2), 38-45.
- Öngen, D. (1995). Ergenlikte zihinsel gelişim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2(1), 289-302.
- Öngören B. (2020). Ergenlikte Özel İyi Oluş İle Riskli Davranışlar Arasındaki İlişki. *Karya J Health Sci*, 1(2), 14-8.
- Özbey, H. (2019). Lise öğrencilerinde beden algısı ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi (Akşehir ilçesi örnekleme). Yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Afyon.
- Özbilen, F. M., Eranıl, A. K., & Özcan, M. (2018). Lise öğrencilerinin okula bağlanma ve saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 10(2), 97-115.
- Özen Koç, Ö., Soysal, S., & Bilge, F. (2023). Ergenlerde bilinçli farkındalık ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkide cinsiyetin düzenleyici rolü. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 154-169. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.1231193>
- Özen, Y. (2010). Kişisel sorumluluk bağlamında özel ve psikolojik iyi oluş: Sosyal psikolojik bir değerlendirme. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4, 46-58.
- Özkoçak, Z. (2022). Öz şefkat ve eş desteğinin ilişkisel yılmazlık üzerindeki diyardik etkisinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal

- Özyürek, A. (2019). Kişisel bazı faktörlere göre gençlerin saldırganlık düzeyleri. *Proceeding E-Book*, s.129-135.
- Pekince, H. (2012). Ergenlerin saldırganlık düzeyleri ile sosyal aktivitelere katılımları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı, Malatya.
- Pelled, L. H., Eisenhardt, K. M., & Xin, K. R. (1999). Exploring the black box: An analysis of work group diversity, conflict, and performance. *Administrative Science Quarterly*, 44(1), 1-28.
- Pérez Nieto, M., Sánchez-Paulete, N., Cano-Vindel, A., Miguel-Tobal, J., & Iruarrizaga, M. (2000). Anger and anger coping: A study of attributional styles. *Studia Psychologica*, 42, 289-302.
- Plotnik, R. (2009). *Psikoloji'ye giriş* (T. Geniş Editör). Kaknüs Yayınları, İstanbul, s. 622
- Pond, R. S. Jr, Kashdan, T. B., DeWall, C. N., Savostyanova, A., Lambert, N. M., & Fincham, F. D. (2012). Emotion differentiation moderates aggressive tendencies in angry people: *A daily diary analysis*. *Emotion*, 12(2), 326-337. <https://doi.org/10.1037/a0025762>
- Ponnet, K., et al. (2020). Parental education and adolescent psychological well-being: Exploring the mediating role of parenting styles. *Parenting*, 20(3), 153-167. <https://doi.org/10.1007/s10826-019-01661-3>
- Rana, S., & Nandinee, D. (2016). Profile of adolescents' positive emotions: An indicator of their psychological well-being. *Psychological Studies*, 61(1), 32-39. <https://doi.org/10.1007/s12646-015-0347-1>
- Robles-Haydar, C. A., Martínez-González, M. B., Flórez-Niño, Y. A., Ibáñez-Navarro, L. M., & Amar-Amar, J. J. (2021). Personal and environmental fatigue of aggression in adolescence. *Brain Sciences*, 11(7), 933. <https://doi.org/10.3390/brainsci11070933>
- Rüppel, F., Liersch, S., & Walter, U. (2015). The influence of psychological well-being on academic success. *Journal of Public Health*, 23(1), 15-24. <https://doi.org/10.1007/s10389-015-0654-y>

- Ryff, C. D. (1989). Beyond Ponce de Leon and life satisfaction: New directions in quest of successful aging. *International Journal of Behavioral Development*, 12(1), 35-55. <https://doi.org/10.1177/016502548901200105>
- Sağar, M. (2022). Ergenlerde Duygu Düzenleme, Psikolojik Sağlamlık Ve Okulda Öznel İyi Oluşun Akıllı Telefon Bağımlılığı Üzerindeki Yordayıcı Rolü. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(83), 926-944. <https://doi.org/10.17755/Esosder.1036794>
- Seligman, M. E. (2002). Positive psychology, positive prevention, and positive therapy. *Handbook of Positive Psychology*, 2(2002), 3-12.
- Shah, S. A. (Saleem A. (1970). *Report on the XYY chromosomal abnormality*. National Institute of Mental Health, Center for Studies of Crime and Delinquency.
- Sheldon, K. M., & King, L. (2001). Why positive psychology is necessary. *American Psychologist*, 56, 216–217.
- Sivrikaya, T., & Baş, M. (2024). Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık ve Cesaret Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Research in Sport Education and Sciences*, 26(1), 16-25. <https://doi.org/10.62425/rses.1417255>
- Suldo, S.M., Riley, K.N. & Shaffer, E.J. (2006). Academic correlates of children and adolescents' life satisfaction. *School Psychology International*, 27(5), 567-582.
- Süslü, N., Keskin, E., Tunç, C., & Erdoğan, B. (2023). Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Eğilimleri. *Ulusal Eğitim Dergisi*, 3(4), 665–682.
- Statham, J., & Chase, E. (2010). Childhood wellbeing: A brief overview. In Childhood wellbeing research centre. p. 3–19. London: Childhood Wellbeing Research Centre.**
- Şentürk, E. (2024). Ergenlik döneminde sosyal medya bağımlılığı, benlik algısı, empati gelişimi ve akran ilişkileri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Pearson, p.983.
- Tayınmak, İ. (2020). Önyargılı tutumlar ve saldırganlık. *Journal of International Social*

Sciences Academic Researches, 4(1), 4-10.

- Telef, B. (2014). Ergenlerde olumlu olumsuz duygular ile riskli davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(2), 591–604.
- Tosun, T. (2021). Ergenlerde psikolojik iyi oluşun algılanan sosyal destek ve bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Journal of Multidisciplinary Studies in Education*, 5(4), 123–142.
- Taş, Z., & Atış, Y. (2020). Ergenlerde sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 154–165.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2020). İstatistiklerle Gençlik. 20 Mart 2025 tarihinde <https://www.tuik.gov.tr> adresinden erişildi.
- Türk Dil Kurumu. (2020). Türkçe sözlük. 03 Şubat 2025 tarihinde <https://sozluk.gov.tr> adresinden erişildi
- Tuncer, B. (2019). Lise öğrencilerinin benlik saygısı ile saldırganlık düzeyleri ilişki. Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Sakarya.
- Ulu, M., & İkis, M. (2016). Lise öğrencilerinde saldırganlık ve din ilişkisi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30(41), 75–96.
- Ulukan, M. (2020). Öğretmenlerin mutluluk ile psikolojik sağlamlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(73), 620–631.
- Ulus, L., & Yalçıntaş Sezgin, E. (2019). Ergen bireylerin empati ve saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 23(3), 646–667.
- Üçüncü, C., & Özada Nazım, A. (2022). Ergenlerin saldırganlık ve değerler yönelimleri üzerine bir araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(3), 899–911. <https://doi.org/10.36362/gumus.1053359>
- Ümit, N. (2010). Ergenlerin duygusal zekaları ve saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Ünlütürk, E., Topaloğlu, İ., & Morsünbül, Ü. (2024). Gelişimsel Psikopatoloji ve Pozitif

- Psikoloji: Ruh Sağlığı Alanında Pozitif Bir Buluşma. *Klinik Ve Ruh Sağlığı Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 4(2), 22-45.
- Üstün Özek, S. (2021). An evaluation of the correlation between the severity and frequency of migraine and the Buss-Perry Aggression Scale. *Acta Neurologica Belgica*, 122, 677-684. <https://doi.org/10.1007/s13760-021-01704-3>
- Van der Berg, Y. H. M., & Ros, E. (2020). The Relationship between Academic Achievement and Emotional Well-Being in Adolescents. *Journal of Adolescence*, 78, 79-90. DOI: 10.1016/j.adolescence.2019.11.001
- Veroude, K., Zhang-James, Y., Fernández-Castillo, N., Bakker, M. J., Cormand, B., & Faraone, S. V. (2016). Genetics of aggressive behavior: An overview. *American Journal of Medical Genetics Part B: Neuropsychiatric Genetics*, 171(1), 3–43. <https://doi.org/10.1002/ajmg.b.32364>
- Wang, Z., & Liu, Y. (2021). Father's Educational Attainment and Adolescent Stress: An Examination of Psychological Well-Being. *Journal of Youth and Adolescence*, 50, 95-107. DOI: 10.1007/s10964-020-01352-0
- Wang, Y., & Yip, T. (2020). Sleep facilitates coping: moderated mediation of daily sleep, ethnic/racial discrimination, stress responses, and adolescent well-being. *Child development*, 91(4), 833-852.
- Wheeler NJ, Daire AP, Barden SM, & Carlson RG. (2018). Relationship distress as a mediator of adverse childhood experiences and health: Implications for clinical practice with economically vulnerable racial and ethnic minorities. *Family Process*, 58(4), 1003–1021. DOI:10.1111/famp.12392
- Whipp, A. M., Korhonen, T., Raevuori, A., Heikkilä, K., Pulkkinen, L., Rose, R. J., Kaprio, J., & Vuoksima, E. (2019). Early adolescent aggression predicts antisocial personality disorder in young adults: A population-based study. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 28(3), 341–350. <https://doi.org/10.1007/s00787-018-1198-9>
- World Health Organization. (2014). Strengthening Mental Health Promotion [Fact Sheet No. 220] 20 Şubat 2025 tarihinde <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs220/en/> adresinden erişildi.
- World Health Organization. (2016). Youth violence: Fact sheet. 03 Mayıs 2025 tarihinde

- <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/youth-violence> adresinden erişildi.
- World Health Organization. (2021). Mental health: Strengthening our response. 10 Nisan 2025 <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response> adresinden erişildi.
- World Health Organization. (2022). Adolescent health. 01 Şubat 2025 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/adolescent-health> adresinden erişildi.
- Wyman, P. A., Brown, C. H., Inman, J., et al. (2008). Randomized trial of a gatekeeper program for suicide prevention: 1-year impact on secondary school staff. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 76(6), 1041-1055. <https://doi.org/10.1037/a0013321>
- Yalçın, R. Ü., & Gençdoğan, B. (2019). Mutluluk Saldırganlığın Yordayıcısı mıdır? Üniversite Öğrencileri İle Bir Yapısal Eşitlik Modeli Çalışması. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 8(3), 593-608.
- Yavuzer, Y. (2011). Okullarda saldırganlık/şiddet: Okul ve öğretmenlerle ilgili risk faktörleri ve önleme stratejileri. *Milli Eğitim Dergisi*, 192.
- Yiğit, İ. (2013). Çocukluk çağı ruhsal travma yaşantılarının genç yetişkinlik döneminde görülen psikolojik belirtilerle ilişkisi. Erken dönem uyum bozucu şemaların aracı rolü.(Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Yüksel M.K. (2021). Şiddet İçerikli Video Oyunları Oynayan Üniversite Öğrencilerinde Saldırganlık Ve Vital Bulguların İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Zengin, E. (2008). Anne Baba Tutumları ile Adölesan Saldırganlığı Arasındaki ilişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, Erzurum.
- Zhao, J. (2006). *The effects of induced positive and negative emotions on risky decision making*. Paper presentation at the 28th Annual Psychological Society of Ireland Student Congress, Maynooth, Ireland.

Zorlu, Y. (2016). Medyadaki Şiddet ve Etkileri. *Humanities Sciences*, 11(1), 3-13.

EKLER

Ek-1 Katılımcı ve Ünite Değerlendirme Formu

Sağlık Meslek Lisesinde duygusal ve psikolojik iyi oluşun saldırganlık üzerine etkisini inceleme Konulu Tez Çalışması

Sevgili Arkadaşlar,

Bu araştırma, duygusal ve psikolojik iyi oluşun saldırganlık üzerine etkisini inceleyen bilimsel araştırma çalışması için yapılmaktadır. Vereceğiniz yanıtlar tamamen bilimsel amaçlarla kullanılacak olup araştırma kapsamı dışında kullanılmayacaktır. Bu veri toplama aracını yanıtlamak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Maddeleri tamamen okuduktan sonra içtenlikle cevap vermeniz araştırmanın geçerliliği açısından önem taşımaktadır. Araştırmaya katılımınızdan dolayı teşekkür ederim.

Sorumlu Araştırmacılar:

Kevser ERDİNÇ GEDİK

Prof. Dr. Duygu Sönmez DÜZKAYA

Doç. Dr. Atiye KARAKUL

1. Cinsiyetiniz : ☐
 Kadın..... ☐
 Erkek
2. Yaşınız :
3. Sınıfınız..... : ☐
 9.sınıf ☐
 10.sınıf ☐ 11.sınıf ☐ 12.sınıf
4. Anne Eğitim Durumu : ☐ Okuma yazma bilmiyor
5. Baba Eğitim Durumu : ☐ Okuma yazma bilmiyor

☐ Okuma yazma biliyor	☐ Okuma yazma biliyor
☐ İlkokul	☐ İlkokul
☐ Ortaokul	☐ Ortaokul
☐ Lise	☐ Lise
☐ Üniversite	☐ Üniversite
☐ Yüksek Lisans	☐ Yüksek Lisans
☐ Doktora	☐ Doktora

6. Birlikte yaşadığınız kişiler

Anne ve Babamla birlikte () Annem ile birlikte ()

Babam ile birlikte () Akrabalarım ile birlikte ()

Yurtta () Diğer().....

7. Gelir durumunuzu nasıl algılıyorsunuz?

Gelir gidere denk ()

Gelir giderden fazla ()

Gelir giderden az ()

8. Kardeş sayınız nedir:

9. Anne ve babanız çalışıyor mu?

Anne: ☐ çalışıyor ☐ çalışmıyor

Baba: ☐ çalışıyor..... ☐ çalışmıyor

10. Anne ve babanızın birliktelik durumu nedir?

☐ Birlikte yaşıyorlar.

☐ Boşandılar.

☐ Ayrı yaşıyorlar.

☐ Anne veya babadan biri vefat etti.

☐ Her ikisi de vefat etti.

11. Yaşamınız boyunca, istenmeyen/travmatik bir yaşantınız oldu mu? (ör.küçük yaşta annenin/babanın kaybı, cinsel istismar, cinsel taciz, siddete maruz kalma, bir cinayete tanık olma)

() Evet () Hayır

12. Hayatınız boyunca hiç saldırgan davranışlarda bulundunuz mu?

() Evet () Hayır

13. Hayatınız boyunca saldırgan davranışlara maruz kaldınız mı bulunuldu mu?

() Evet () Hayır

14. Akademik başarınızı nasıl tanımlarsınız?

() Kötü () Orta () İyi

Ek-2 Stirling Çocuklar için Duygusal ve Psikolojik İyi Oluş Ölçeği

Aşağıda son zamanlardaki duygu ve düşüncelerinize yönelik bazı ifadeler yer almaktadır. Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuduktan sonra kendinizi değerlendirip sizin için en uygun seçeneğin karşısına çarpı (X) işareti koyunuz.		Asla	Çok az	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman
1	Yaşamımda iyi şeyler olacağını düşünüyorum.	1	2	3	4	5
2	Seçimlerimi kolaylıkla yapabilirim.	1	2	3	4	5
3	Beni eğlendirecek çok sayıda yapacak şeyler bulabilirim.	1	2	3	4	5
4	Bazı şeyleri iyi yapabilirim.	1	2	3	4	5
5	Çok sayıda insan bana ilgi gösterir.	1	2	3	4	5
6	Gurur duyabileceğim çok sayıda şey var.	1	2	3	4	5
7	Kendimi huzurlu hissediyorum.	1	2	3	4	5
8	Duygusal açıdan kendimi iyi hissediyorum.	1	2	3	4	5
9	Günlük yaşamımdaki her şeyden hoşlanıyorum.	1	2	3	4	5
10	İnsanlarla iyi geçiniyorum.	1	2	3	4	5
11	Çevremde olup bitenler beni neşelendirir.	1	2	3	4	5
12	Kendimi rahatlamış hissediyorum.	1	2	3	4	5

Ek-4 Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği (Buss-Perry Aggression Questionnaire-Baq) Aşağıdaki her bir maddeyi okuyarak, bu madde sizin için her zaman doğru ise “Tamamen Katılıyorum”, genelde doğru ise Katılıyorum, emin değilseniz “Kararsızım”, genelde doğru değilse “Katılmıyorum”, hiçbir zaman doğru değilse “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde işaretleme yapmanız rica olunur.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Bazı arkadaşlarım benim öfkeli biri olduğumu söylerler					
2. Gerekirse hakkımı korumak için şiddete başvurabilirim					
3. Birisi bana fazlasıyla iyi davrandığında “acaba benden ne istiyor” diye düşünürüm					
4. Arkadaşlarımın görüşlerine katılmadığım zaman bunu onlara açıkça söylerim					
5. Öfkeden deliye döndüğümde birşeyler kırıp dökerim					
6. İnsanlar benim görüşlerime katılmadıklarında onlarla tartışmaktan kendimi alıkoyamam					
7. Zaman zaman bazı olaylara/kişilere yönelik kızgınlığım uzun süre bitmek bilmez					
8. Bazen başkalarına vurma dürtümü kontrol edemiyorum					
9. Sakin yapılı biriyimdir					
10. Tanımadığım insanlar bana fazla yakın davrandıklarında onlara şüpheyle yaklaşırım					
11. Daha önce, tanıdığım insanları tehdit ettiğim oldu					
12. Çok çabuk parlar ve hemen sakinleşirim					
13. Birisi bana sataşırса kolaylıkla onu itip tartaklayabilirim					

14. İnsanlar sinirimi bozduklarında kolaylıkla onlar hakkında ne düşündüğümü söyleyebilirim					
15. Zaman zaman kıskançlık beni yiyip bitirir					
16. Bir insana vurmanın mantıklı bir gerekçesi olamayacağını düşünüyorum					
17. Bazen hayatın bana adaletsiz davrandığını düşünürüm					
18. Öfkemi kontrol etmekte zorluk çekerim					
19. Yapmak istediğim birşey engellendiğinde kızgınlığımı açıkça ortaya koyarım					
20. Zaman zaman insanların arkamdan güldüğü duygusuna kapılırım					
21. İnsanlarla sıkça görüş ayrılığına düşerim					
22. Birisi bana vurursa ben de karşılık veririm					
23. Bazen kendimi patlamaya hazır bir bomba gibi hissediyorum					
24. Diğer insanların her zaman çok iyi fırsatlar yakaladıklarını düşünüyorum					
25. Birisi beni iterse onunla kavgaya tutuşurum					
26. Arkadaşlarımın arkamdan konuştuklarını biliyorum					
27. Arkadaşlarım münakaşacı/tartışmayı seven biri olduğumu söylerler					
28. Bazen olmadık şeylere ortada mantıklı bir neden yokken aniden sinirlenir, tepki veririm.					
29. Çoğu insana kıyasla daha sık kavgaya karıştığımı söyleyebilirim.					

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı.....:Kevser ERDİNÇ GEDİK

Öğrenim Durumu:

	Mezun Olduğu Kurumun Adı	Mezuniyet Yılı
Yüksek Lisans	Tarsus Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği A.B.D.	2025
Lisans	Mersin Üniversitesi İçel Sağlık Yüksekokulu	2009
Lise	Cengiz Topel Lisesi	2004

Görevler :

Görevi	Kurum	Süre (Yıl)
Öğretmen	Milli Eğitim Bakanlığı	Eylül 2014 Halen
Cerrahi Yoğun Bakım Hemşiresi	Mersin Devlet Hastanesi	Temmuz 2011 – Eylül 2014
Yenidoğan Yoğun Bakım Hemşiresi	Çukurova Balcalı Hastanesi	Temmuz 2010- Temmuz 2011
Klinik Hemşiresi	Mersin Duygu Tıp Merkezi	Kasım 2009 – Mayıs 2010

Eserler(Makaleler ve Bildiriler):

1. **Gedik, K. E.**, Düzkaya, D. S., & Karakul, A. (2024).Aggression in Adolescents and Affecting Factors. 11th International European Congress for Advanced Research in Basic Sciences.(Sözel Bildiri)